

سخن ناشر

با تأسیس «مرکز فرهنگی درس‌هایی از قرآن» در سال ۷۵، تألیفات حجت‌الاسلام والمسلمین محسن قرائتی که به صورت پراکنده توسط ناشران محترم چاپ و منتشر می‌گردید، جهت تصحیح و تکمیل در اختیار این مرکز واقع شد و بحمدالله همه آنها خصوصاً مجلدات اولیه «تفسیر نور» پس از بازبینی و ویراستاری در مسیر نشر قرار گرفت.

کتاب «یکصد و چهلده نکته درباره نماز» نیز که بارها توسط ستاد اقامه نماز به چاپ رسیده است، پس از طی مراحل بازنگری، تکمیل مطالب و پاورقی‌ها و ویراستاری نهایی، توسط این مرکز منتشر می‌گردد.

امید که خوانندگان گرامی ما را از پیشنهادات و نظرات خود بهره‌مند نموده و مطالب خود را به نشانی:

تهران - صندوق پستی ۵۸۶ / ۱۴۱۸۵ ارسال نمایند.

پیام حضرت آیت‌الله خامنه‌ای رهبر معظم انقلاب اسلامی

به اولین اجلاس «اقامه نماز»

بسم الله الرحمن الرحيم

تشکیل مجمعی از صاحب‌نظران برای «اقامه نماز» یکی از شایسته‌ترین و ضروری‌ترین کارهایی است که باید در جمهوری اسلامی صورت می‌گرفت. زیرا بر پاداشتن نماز، نخستین ثمره و نشانه‌ی حکومت صالحان است. و در رتبه‌ی بعد از آن است که نوبت به «زکوة» به مثابه تنظیم مالی جامعه و ریشه کن کردن فقر، و نیز امر به معروف و نهی از منکر یعنی سوق دادن به نیکی‌ها و بازداشتن از بدی‌ها می‌رسد.

«الذین ان مکناهم فی الارض اقاموا الصلوة و اتوا الزکوة و امروا بالمعروف و نهوا عن المنکر...»
اقامه نماز فقط این نیست که صالحان، خود نماز بگذارند، این چیزی نیست که بر تشکیل حکومت الهی متوقف باشد، بلکه باید این ستون دین در جامعه، به پا داشته شود و همه کس با رازها و اشاره‌های آن آشنا و از برکات آن برخوردار گردد، درخشش معنویت و صفای ذکر الهی همه آفاق

جامعه را روشن و مصفاً کند و تن‌ها و جان‌ها با هم به نماز بشتابند و در پناه آن طمأنینه و استحکام یابند.

نماز، رکن اصلی دین است و باید اصلی‌ترین جایگاه را در زندگی مردم داشته باشد. حیات طیبه انسان در سایه حاکمیت دین خدا، وقتی حاصل خواهد شد که انسانها دل خود را با یاد خدا زنده نگهدارند و به کمک آن بتوانند با همه جاذبه‌های شرّ و فساد مبارزه کنند و همه بُت‌ها را بشکنند و دست تطاول همه شیطان‌های درونی و بُرونی را از وجود خود قطع کنند. این ذکر و حضور دائمی فقط به برکت نماز حاصل می‌شود. و نماز در حقیقت پشتوانه مستحکم و ذخیره تمام نشدنی در مبارزه‌ئی است که آدمی با شیطان نفس خود که او را به پستی و زبونی می‌کشد، و شیطان‌های قدرت که با زر و زور، او را وادار به ذلّت و تسلیم می‌کنند، همیشه و در همه حال دارد.

هیچ وسیله‌ئی مستحکم‌تر و دائمی‌تر از نماز برای ارتباط میان انسان با خدا نیست، مبتدی‌ترین انسانها رابطه خود با خدا را بوسیله نماز آغاز می‌کنند. برجسته‌ترین اولیای خدا نیز، بهشت خلوت انس خود با محبوب را در نماز می‌جویند. این گنجینه ذکر و راز را هرگز پایانی نیست و هر که با آن بیشتر آشنا شود جلوه و درخشش بیشتری در آن می‌یابد.

کلمات و اذکار نماز، هر يك خلاصه‌ئی است که به بخشی از معارف دین اشاره می‌کند و بطور مکرر و پی در پی آن را به یاد نمازگزار می‌آورد. نمازی که با تدبّر در معانی، و بدون سهو و غفلت گزارده شود، انسان را روزبروز با معارف الهی آشنا تر و به آن دلبسته‌تر می‌سازد.

نورانیت نماز، و رازها و رمزهای آن و درس‌هائی که در آن گنجانیده شده، و اثر آن در ساختن فرد و جامعه چندان نیست که بشود در مقالی کوتاه از آن سخن گفت بلکه چنان نیست که بیخبری چون من بتواند از اعماق آن خبری آورد.

آنچه من با قلم قاصر و معرفت ناچیز خود می‌گویم آن است که مردم ما و جامعه ما، و بخصوص جوانان ما که اکنون بار امانت سنگینی را بر دوش گرفته‌اند باید نماز را منبع قدرتی لایزال بدانند و در برابر جبهه‌ئی که امروز پیش روی ماست، ما را به تکیه‌گاه مستحکم ذکر خدا و امید و اعتماد به او، بیش از همیشه و بیش از همه، محتاج می‌سازد، و نماز آن سرچشمه جوشانی است که این امید و اعتماد و قدرت معنوی را به ما می‌بخشد.

نماز با حضور و با توجّه، نمازی که از یاد و ذکر سرشار است، نمازی که آدمی در آن با خدای خود سخن می‌گوید و به او دل می‌سپارد، نمازی که والاترین معارف اسلام را پیوسته به انسان می‌آموزد، چنین نمازی انسان را از پوچی و بی‌هدفی و ضعف می‌رهاند و اُفق زندگی را در چشمش روشن می‌سازد و به او همّت و اراده و هدف می‌بخشد، و دل او را از میل به کجروی و گناه و پستی نجات می‌دهد. از این رو است که نماز در همه حالات، حتّی در میدان نبرد و در سخت‌ترین آزمایش‌های زندگی، اولویّت خود را از دست نمی‌دهد.

انسان همیشه به نماز مُحتاج است، و در عرصه‌های خطر، محتاج‌تر.

حقیقت آن است که در کار معرفی نماز کوتاهی‌های زیادی شده است. و نتیجه آنکه نماز هنوز جایگاه شایسته خود را، حتّی در نظام اسلامی ما، بدست نیاورده است. این مسئولیت سنگین، بر دوش دانشوران و آشنایان به معارف اسلامی است که نماز را به همه بخصوص به نسل جوان بهتر بشناسانند، از کودک دبستانی تا پژوهشگر دوره‌های عالی، هر يك فراخور ذهن و معرفت خود، می‌توانند در راه شناختن نماز و رازهای آن قدم‌هایی بردارند، و با ناشناخته‌هایی آشنا شوند. حتّی عُرفای بزرگ نیز، برای سالکان وادی معرفت آسرارالصّلوة نوشته و آموخته‌اند، یعنی اعماق این اقیانوس همچنان ناشناخته و پیمودنی است.

در جامعه‌ی ما فصل مُهمّی باید در معرفی نماز در همه سطوح گشوده شود. رسانه‌ها و بخصوص صدا و سیما با شیوه‌های گوناگون نماز را معرفی و یادآوری کنند. همه جا و همیشه در رادیو و تلویزیون، نماز در اولویت گذاشته شود، و شوق ایمان و عطش یادِ خدا در دلها پدید آید. در کلاس‌های درس دینی مدارس و دانشگاه‌ها درس نماز جایگاه خود را بازیابد. و سخنان سنجیده و افکار بلند در بازشناسی نماز، فراهم و در معرض ذهن و دل دانشجویان و دانش‌آموزان گذاشته شود. فلسفه نماز و تحلیل رازها و رمزهای آن، با زبان هنر در معرض دید همگان قرار گیرد تا هر کس بقدر ظرفیت خود از آن مُتمتّع گردد، کتاب‌ها و جزوه‌ها در سطوح مختلف و از دیدگاه‌های گوناگون به وسیله مُحققان و عالمان به سبک تحریر در آید، و مایه کارهای هنری و ادبی گردد. فصلی نیز باید برای آسان کردن انجام نماز گشوده شود. در همه مراکز عمومی، مدارس، دانشگاه‌ها، کارخانه‌ها، سربازخانه‌ها، فرودگاه‌ها، ایستگاه‌های قطار، ادارات دولتی و امثال آن، جایگاه‌های مناسبی برای نماز پیش‌بینی شود. مساجد و نمازخانه‌ها پاکیزه و مرتّب و رغبت‌انگیز باشد. نماز در وقت فضیلت و به جماعت گزارده شود. در هر محیطی برجستگان و بزرگان آن بر دیگران پیشقدم شوند و عملاً اعتنا به نماز را به دیگران بیاموزانند و خلاصه در همه جا حرکت به سمت نماز و شناختن به نماز محسوس باشد.

با این مقدمات، به خواست خداوند متعال و با توجّهات و ادعیه‌ی زاکیه‌ی حضرت ولی الله الاعظم روحی فداه کشور و جامعه ما به هدف‌های والای نماز نزدیک می‌شود و از برکات آن بهره می‌گیرد. در پایان لازم می‌دانم از فراهم آوردندگان این مجمع و همه کسانی که با وقوف بر اهمیت نماز، در راه اقامه آن تلاش می‌کنند، مخصوصاً از جناب حجة الاسلام آقای قرائتی که دلسوزانه و عاشقانه در این راه گام برمی‌دارند صمیمانه تشکر کنم و قبول حضرت حقّ تعالی را برای این کوشش‌های مخلصانه مسئلت نمایم.

والسلام علیکم ورحمة الله

«سید علی خامنه‌ای»

مقدمه مؤلف

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله الذي جعل الصلوة قربان كل تقى وجعلها علم دينه ووجه دينه و احد اركان دينه والصلوة والسلام على المصلين من اول الدهر الى آخره سيما افضلهم محمد صلى الله عليه وآله وعلى اوصيائه سيما اولهم على بن ابي طالب الذي قتل في حال صلوته و آخرهم المهدي الذي يصلى المسيح خلفه يوم ظهوره والسلام على عباد الله الصالحين الذين ان مكناهم في الارض اقاموا الصلوة.

خداوند را شکر می‌کنم که این پنجمین جزوه‌ای است که درباره نماز می‌نویسم. یکی در سطح کلاس‌های ابتدایی و یکی در سطح راهنمایی و سومی در سطح دبیرستان و چهارمی برای کسانی که حوصله بیشتری دارند. خداوند را شکر که توفیق ندای نماز را به ما داد و با همکاری همه برادران در سال هفتاد، در حدود هشتاد درصد مدارس راهنمایی و دبیرستانی کشور بدون اجبار نماز جماعت بر پا شد.

در این حرکت، مقام معظم رهبری پیام مهمی دادند و ریاست محترم جمهوری و هیئت وزرا و معاونان به خصوص مسئولین آموزش و پرورش و امور تربیتی و مسئولین تبلیغات و صدا و سیما و جمعی از شعرا و تجار و عده زیادی از طلاب و فضلا در این حرکت مقدس که هیچ انگیزه‌ای جز رضای خداوند در آن نبود شرکت کردند و همکاری و استقبال خوبی از سوی نسل نو نسبت به نماز جماعت شد، بخصوص که می‌دیدند بعضی از ائمه محترم جمعه در طول هفته هر روز به یکی از مدارس رفته و نماز ظهر را به نحوی که با حوصله و زمان سازگار باشد اقامه کردند. رشد و سرعت و استقبال از جماعت، پا را از مدارس که مورد نظر بود فراتر و به پادگانها کشید و نمازخانه‌های پادگانها پُر شد، بخصوص که می‌دیدند مسئولین بالای نیروهای نظامی و انتظامی عاشقانه شرکت می‌کنند. بعضی از وزارتخانه‌ها و کارخانه‌ها و شرکت‌ها هنگام اذان به جنب و جوش تازه‌ای افتادند و این بخاطر ایمان خود مردم و آمادگی و زمینه‌های قبلی و بودن انگیزه معنوی و تلاش عمومی بدون بازی‌های سیاسی و مشاهده آثار و برکات این کار بود. این استقبال نیاز به آگاهی‌هایی فراتر از چند کتاب و جزوه دارد.

در سال هفتاد، مسأله نماز در رأس گفتگوها قرار گرفت و در تمام استان‌ها و بسیاری از شهرستان‌ها سمینار نماز برگزار شد که دست‌اندرکار این حرکت، آموزش و پرورش با همکاری ائمه جمعه، و فرمانداران، استانداران و سازمان تبلیغات اسلامی و طلاب و فضلا و صدا و سیما و حمایت‌های مردمی بود.

یکسال گذشت ولی این حرکت می‌بایست از دور نیفتد. من به عنوان يك طلبه بار دیگر مشمول لطف الهی قرار گرفتم و این جزوه را که شامل صد و چهارده نکته از قرآن و حدیث درباره نماز است و جز چند نکته آن بقیه در کتاب‌هایم نبوده، خدمت همه عزیزان عرضه می‌کنم. این نکاتی است که در سال هفتاد در لابلای سخنرانی‌ها، و مراجعاتی که به قرآن داشته‌ام پیدا کرده‌ام، ولی در نظر دارم اگر خداوند توفیقم دهد تا هزار نکته در چند مجلد بنویسم. ولی مگر اسرار نماز در هزار نکته تمام می‌شود؟!

محسن قرائنی

نماز در تمام ادیان بوده است

قبل از حضرت محمد صلی الله علیه وآله در آئین حضرت عیسی هم نماز بوده که قرآن از زبان او نقل می‌کند که خداوند مرا به نماز سفارش کرده است: «واوصانی بالصلوة» (مریم، ۳۱) و قبل از او موسی بوده که خداوند به او خطاب می‌کند: «اقم الصلوة لذكری» (طه، ۲۴) و قبل از موسی پدر زن او حضرت شعیب بوده که نماز داشته است: «یا شعیب اصلاتک تأمرک» (هود، ۸۷) و قبل از همه آنها ابراهیم بوده که از خداوند برای خود و ذریه‌اش توفیق اقامه نماز را می‌خواند: «رب اجعلنی مقیم الصلوة و من ذریتی» (ابراهیم، ۴۰)

و این لقمان است که به فرزندش می‌گوید:

«یا بنی اقم الصلوة و أمر بالمعروف و انه عن المنکر» (لقمان، ۱۷)

پسر من نماز را بپا دار و امر به معروف و نهی از منکر کن.

جالب آن است که معمولاً در کنار نماز سفارش به زکات می‌شود ولی از آنجا که نوجوان معمولاً پول ندارد، در این آیه در کنار نماز به جای زکات به امر به معروف و نهی از منکر سفارش شده است.

هیچ عبادتی به اندازه نماز تبلیغات ندارد

در هر شبانه‌روز پنج نماز واجب داریم و در هر نمازی سفارش به اذان و اقامه شده است. در این دو ندای آسمانی جمعاً:

بیست مرتبه «حیّ علی الصلوة»

بیست مرتبه «حیّ علی الفلاح»

بیست مرتبه «حیّ علی خیرالعمل»

و ده مرتبه «قد قامت الصلوة» می‌گوئیم.

با توجه به اینکه مراد از «فلاح» و «خیرالعمل» در اذان همان نماز است، هر مسلمانی در هر شبانه‌روز هفتاد مرتبه با کلمه «حیّ» به خود و دیگران، تلقین شتاب به سوی نماز می‌کند و برای انجام هیچ عبادتی این همه هیاهو و تشویق وارد نشده است. به خصوص که سفارش شده اذان را بلند بگوئید و با صدای زیبا بگوئید.

اذان، شکستن سکوت است، اذان، يك دوره ایدئولوژی و تفکرات ناب اسلامی است،

اذان، سرود مذهبی است با عباراتی کوتاه و پرمحتوا،

اذان، هشدار به غافلان است، اذان، نشانه باز بودن جوّ مذهبی است و اذان، نشانه حیات معنوی است.

نماز در رأس همه عبادات است

در ایام ویژه مثل شب قدر، اعیاد اسلامی، و هر شب و روزی که دارای فضیلت و ارزشی است و برای آن دعا و مراسمی مخصوص وارد شده است، مثل شب مبعث، شب میلاد پیامبر، شب جمعه، معمولاً نمازهای مخصوصی هم وارد شده است. شاید نتوان ایام مقدّسی را پیدا کرد که در آن برنامه نماز نباشد.

نماز پر تنوع‌ترین عبادت است

اگر جهاد و حج چند نوع است، ولی نماز صدها نوع است.

با يك نگاه ساده به کتاب مفاتیح‌الجنان علامه محدّث حاج شیخ عباس قمی، می‌توان انواع نمازهای مستحبّی را که برای مکان و زمان‌های خاص وارد شده است، مرور نمود که البته در يك کتاب مستقل به نام «نمازهای مستحبّی» جمع‌آوری و عرضه گردیده است.

نماز و هجرت

حضرت ابراهیم می‌گوید:

خداوندا! ذریّه خودم را در منطقه خشك و بی‌آب و گیاه قرار دادم، پروردگارا! برای اقامه نماز. «ربّنا انّی اسكنت من ذریّتی بواد غیر ذی زرع ربّنا لیقیموا الصلوة» (ابراهیم، ۳۷)
آری، ابراهیم برای اقامه نماز به مکه آمد، تا کعبه را به عنوان قبله نمازگزاران تجدید بنا کند، و سپس مردم را به حج دعوت نمود، گویا نماز به سوی کعبه، بیش از طواف به دور کعبه، در نظر ابراهیم جلوه کرده است!

ترك جلسه به خاطر نماز

یکی از ادیانی که نامشان در قرآن آمده، «صابئین» هستند که به حضرت یحیی گرایش دارند و برای ستارگان تأثیری قائلند. نماز و مراسم ویژه‌ای دارند و هنوز در خوزستان گروهی از آنان هستند. این فرقه، رهبری دانشمند ولی مغرور داشتند که بارها با امام رضا علیه السلام گفتگو کرد، ولی زیر بار نمی‌رفت.

در یکی از جلسات، امام رضا علیه السلام استدلالی کرد که او تسلیم شد و گفت: اکنون روح من نرم شده حاضرم مکتب تو را بپذیرم، ناگهان صدای اذان بلند شد، امام رضا علیه السلام جلسه را ترك کرد، مردم گفتند: فرصت حساسی است، چنین فرصتی پیش نمی‌آید، امام فرمود: اوّل نماز! او که این تعهد را از امام دید، علاقه‌اش بیشتر شد. بعد از نماز گفتگویش را تکمیل کرد و ایمان آورد. (بحار، ج ۴۹، ص ۱۷۵)

نماز اوّل وقت وسط جنگ

ابن عباس می‌دید که حضرت علی علیه السلام گاهی در وسط جنگ به آسمان نگاه می‌کند. جلو آمد و پرسید: چرا به آسمان نگاه می‌کنید؟
حضرت فرمود: برای اینکه نماز اوّل وقت از دستم نرود.
گفت: الآن شما در حال جنگ هستید. حضرت فرمود:
از نماز اوّل وقت نباید غفلت شود، حتی در میدان جنگ. (سفینة البحار، ج ۲، ص ۴۴)

آنجا که خواب از مناجات بهتر است

روزی رسول اکرم صلی الله علیه وآله نماز صبح را با جماعت خواندند، ولی دیدند امروز علی علیه السلام به مسجد نیامده است. حضرت، در خانه علی رفتند و پرسیدند چرا او در جماعت شرکت نکرده است؟!

فاطمه علیها السلام گفت: علی دیشب تا صبح مناجات داشت و صبح از خستگی نمازش را در منزل خواند.

حضرت فرمود: به او بگوئید به جای مناجات طولانی مقداری بخوابد ولی نماز جماعت صبح را از دست ندهد.

آری، خوابی که مقدمه جماعت باشد، بهتر از مناجاتی است که حال جماعت را از بین ببرد.

نماز در جلو چشم مردم نه در خفا

امام حسین علیه السلام روز دوم محرم وارد کربلا و روز دهم شهید شد. بنابراین مدت اقامت حضرت هشت روز بود و مسافری که کمتر از ده روز بماند نمازش شکسته است. نماز دو رکعتی دو دقیقه بیشتر طول نمی کشد، به خصوص در هنگام خطر، امام حسین علیه السلام نیز روز عاشورا بارها به خیمه ها رفت و آمد داشت و می توانست نماز ظهرش را در خیمه بخواند، ولی بنا داشت در معرکه بخواند. دو نفر از یارانش جلو نماز حضرت ایستادند و سی تیر را به جان خریدند، ولی نماز آشکارا برگزار شد نه در خیمه.

آری، به صحنه کشاندن نماز يك ارزش است. نباید در هتلها، شرکتها، پارکها، فرودگاهها، خیابانها و رستورانها، نمازخانه در گوشه باشد، بلکه باید در بهترین مکان و در جلو چشم دیگران نماز اقامه شود، زیرا هر چه از جلوه دین کم شود، به جلوه فساد اضافه خواهد شد. اگر کاسبها اول وقت کنار مغازه خود اذان بگویند، مشتریان بد حجاب، خودشان را جمعتر خواهند کرد.

بانى، معمار ومهندس مسجد باید اهل نماز باشد

در آیه هیجده سوره توبه می خوانیم: «انّما یعمّر مساجد اللّٰه من آمن باللّٰه والیوم الاخر و اقام الصلوة» فقط کسانی حقّ تعمیر و آباد کردن مساجد را دارند که علاوه بر داشتن ایمان به خدا و روز جزا، اهل اقامه نماز باشند.

نااهلان حقّ تعمیر مساجد را ندارند، زیرا تعمیر مسجد يك عنوان مقدّس است. در حدیث می‌خوانیم: اگر ظالمی مسجد می‌سازد شما به او کمک نکنید.

تحریم شراب و قمار به خاطر حفظ نماز است

با اینکه شراب و قمار مفسد جسمی، روحی و اجتماعی فراوانی بدنبال دارد، امّا قرآن درباره آثار این دو می‌فرماید:

«و یصدّکم عن ذکرالله و عن الصلوة» (مائده، ۹۱) اینها میان شما کینه ایجاد می‌کند و شما را از یاد خداوند و نماز باز می‌دارد.

در این آیه از میان دهها خطر و ضرری که شراب دارد، روی ضرر اجتماعی و معنوی آن تکیه شده است. ضرر اجتماعی پیدا شدن کینه و ضرر معنوی غفلت از یاد خدا و نماز.

توجه به نماز فرزندان و ذریّه

قرآن، دعاهاى بسيارى را از حضرت ابراهيم نقل نموده است. امّا تنها در دو مورد، آن حضرت برای نسل و ذریه‌اش دعا نموده است، یکی رهبری امت و دیگری اقامه نماز، که می‌فرماید: «رَبِّ اجعلنى مقيم الصلوة و من ذريّتى» (ابراهيم، ۴۰) پروردگارا! من و ذریه‌ام را از به پا دارندگان نماز قرار ده. جالب این است که حضرت تنها به دعا قناعت نکرد و برای رسیدن به این آرزو قیام و هجرت کرد، آوارگی‌هائی را به جان خرید تا نماز را به پا داشت.

اولین وظیفه حکومت اسلامی اقامه نماز است

«الَّذِينَ ان مَكَانَهُمْ فِي الْاَرْضِ اَقَامُوا الصَّلوة» (حجر، ۴۱)

مسلمانان، آنانند که چون قدرت را بدست گیرند اولین کارشان اقامه نماز است. خدا نکند فکر مدیرعامل ما فقط به سوددهی کارخانه و فکر دانشگاه ما پرورش متخصص و فکر دولت ما فقط تولید و توزیع باشد، که اولین وظیفه مسئولان حکومت اسلامی اقامه نماز است، هم با شرکت خودشان و هم با تشویق همه جانبه مردم.

نماز تعطیلی ندارد

«و اوصانی بالصلاة والزكاة ما دمت حياً» (مریم، ۳۱)

هر يك از دستورات اسلامی ممکن است به دلیلی تعطیل شود. مثلاً جهاد برای بیمار و نابینا واجب نیست، روزه بر مریض واجب نیست، خمس و زکات و حج، بر طبقه محروم واجب نیست، اما تنها عبادتی که بر همه افراد و اقشار جامعه از مرد و زن، فقیر و غنی، سالم و بیمار واجب است، نماز است که تا لحظه مرگ حتی يك روز قابل تعطیل شدن نیست. (گرچه برای زن‌ها در هر ماه برنامه خاصی وجود دارد)

نماز همراه با مردماری

«قولوا للناس حسنا و اقيموا الصلوة» (بقره، ۸۳)

با مردم خوب سخن بگویند و نماز را به پا دارند. با سخن و برخورد خوب می‌توانیم عملاً نماز را تبلیغ کنیم و بدانیم کسانی که با اخلاق و سیره پیامبر صلی الله علیه وآله مسلمان شده‌اند بیش از کسانی هستند که با استدلال عقلی مسلمان شده‌اند.

حتی با کفّاری که انسان جدال و بحث می‌کند، باید به طور نیکو جدال کند، یعنی اول خوبی‌های آنان را بپذیرد و بعد نقطه نظرات خود را بیان کند.

نماز، اولین واجب بعد از ایمان به خدا

«الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ وَيُقِيمُونَ الصَّلَاةَ» (بقره، ۲)

در ابتدای قرآن و آغاز سوره بقره، بعد از ایمان به غیب که شامل ایمان به خداوند و معاد و فرشتگان است، اولین اصل عملی که مورد توجه قرار گرفته، مسئله اقامه نماز است.

نماز، مقدم بر کسب و کار

«رجال لا تلهيهم تجارة ولا بيع عن ذكر الله» (نور، ۳۷)

قرآن از کسانی که هنگام اذان، کار و کسب را رها می‌کنند ستایش کرده است. به خصوص در روز جمعه سفارش شده که معامله را رها کنید: «و ذرواالبيع» و پس از پایان نماز جمعه، به سراغ کار و درآمد بروید: «فانتشروا في الارض وابتغوا من فضل الله» (جمعه، ۹ تا ۱۰)

رئیس جمهور شهید ایران مرحوم رجائی می فرمود: به نماز نگوئید کار دارم، به کار بگوئید نماز دارم.

مردم و نماز

با همه اهمیتی که نماز در نزد خداوند و اولیا دارد، اما برخورد مردم با آن متفاوت است:
الف: عده‌ای ایمان ندارند و نماز نمی‌خوانند: «فلا صدق و لاصلی» (قیامت، ۳۱)
ب: عده‌ای مانع نماز دیگران می‌شوند: «ارایت الذی ینهی عبداً اذا صلّى» (علق، ۴۰)
در شأن نزول آیه آمده است که ابوجهل تصمیم گرفت هنگامی که پیامبر برای نماز به سجده می‌رود با لگد، گردن حضرت را در هم بشکند. مردم او را دیدند که رفت ولی منصرف شد. گفتند: چرا چنین نکردی؟!

گفت: چون خواستم چنین کنم، خندقی از آتش دیدم که در پیش روی من شعله‌ور شد. (تفسیر نمونه، ذیل آیه)

ج: عده‌ای نماز را مسخره می‌کنند: «و اذا نادیتم الی الصلوة اتخذوها هزواً» (مائده، ۵۸)
د: عده‌ای بی‌نشاط نماز می‌خوانند: «و اذا قاموا الی الصلوة قاموا کسالی» (نساء، ۱۴۲)
ه: عده‌ای گاهی می‌خوانند و گاهی نمی‌خوانند: «فویل للمصلّین الذینهم عن صلوتهم ساهون» (ماعون، ۴ تا ۵)

و: عده‌ای به خاطر رسیدن به دنیا، از نماز کم می‌گذارند: «و اذا رأوا تجارة او لهواً انفضوا الیها و ترکوک قائماً» (جمعه، ۱۰) هرگاه لهو و تجارتی دیدند به سوی آن روانه شده و تو را در حالی که به خواندن خطبه نماز ایستاده‌ای وامی‌گذارند.
این آیه اشاره به ماجرائی است که پیامبر اکرم صلی الله علیه وآله مشغول خواندن خطبه‌های نماز جمعه بود که کاروانی تازه وارد، برای فروش اجناس خود شروع به طبل زدن کردند. مردم از پای سخن پیامبر بلند شده و به سراغ تجارت و معامله رفتند و حضرت را تنها گذاشتند.

نذر برای نماز

بعضی فرزند خود را نذر خدمت در مسجد می‌کنند. مادر مریم گفت: «نذرتُ لک ما فی بطنی مُحَرَّراً» (آل عمران، ۳۵)

خدایا! من نذر کردم که فرزندم را برای خدمت در بیت‌المقدس از هر کار معاف و آزادش کنم تا با فراغت کامل در بیت‌المقدس خادم باشد. لکن همین که فرزند متولد شد و دید دختر است، گفت:

خدایا! من دختر آوردم و دختر نمی‌تواند مثل پسر به راحتی خادم باشد. ولی به هر حال به نذرش عمل کرد، و مریم خادم مسجد شد.

توجه به نماز در خانواده

«وامر اهلك بالصلوة واصطبر علیها» (طه، ۱۳۲)

اولین مسئولیت انسان بعد از خودش، خانواده اوست، ولی از آنجا که همسر و فرزند انسان گاهی سرسختی نشان می‌دهند، انسان باید استقامت کند و به شیوه‌های مختلف آنان را به سوی دین و نماز دعوت کند، نه آنکه اگر چند بار گفت و اثر نکرد آنان را رها کند.

نماز در حکومت علوی

حضرت علی علیه السلام به مالک اشتر می‌فرماید: «واجعل افضل اوقاتك للصلوة» (نهج البلاغه، نامه ۵۳) بهترین وقت خود را برای نماز قرار بده. و بدان ارزش تمام کارهای تو تابع نماز تو است: «واعلم انّ جمیع اعمالك تبع لصلوتك»

دعوت عملی به نماز

امر به معروف و دعوت به سوی حق، یکی از وظایف هر مسلمانی است و نماز بهترین معروف و کار نیک است.

این دعوت، هم با زبان می‌شود و هم با عمل. اگر چهره‌های بارز در صف اول قرار گیرند، اگر مردم هنگام رفتن به مسجد لباس خوب و بوی خوش مصرف کنند و اگر نماز، ساده و سریع برگزار شود، این خود يك تشویق عملی برای اقامه نماز است.

اگر مثل ابراهیم علیه السلام و اسماعیل علیه السلام برای نمازگزاران خانه خدا را تطهیر می‌کنند، پس باید بدانیم که اگر شخصیت‌های مهم، مسئول اقامه نماز باشند در دعوت مردم بسیار مؤثر است.

نماز، جهاد، شهادت

بعضی برای اقامه نماز کتک‌ها خوردند، مثل انقلابیون در زندان شاه و اسرا. بعضی تیر خوردند مثل زُهریر که روز عاشورا جلو امام حسین ایستاد تا امام نمازش را بخواند. بعضی در راه نماز شهید شدند، مثل شهدای محراب: آیه الله اشرفی اصفهانی، دستغیب، صدوقی، مدنی و قاضی طباطبائی. و بعضی در حال نماز شهید شدند مثل علی بن ابیطالب علیهما السلام.

ترك نماز و دوزخ

در قیامت بارها میان اهل بهشت و اهل دوزخ گفتگو رخ می‌دهد که قرآن برخی از آنها را بیان فرموده است. در یکی از آن صحنه‌ها، اهل بهشت از مجرمان می‌پرسند: چه عاملی شما را به دوزخ روانه کرد؟ آنها چهار عامل را می‌شمرند، که اولین آنها پایبند نبودن به نماز است: «لم نك من المصلين» (مدثر، ۴۳)

نماز، کلید قبولی تمام عبادات

در اهمیت نماز، همین بس که در روایات می‌خوانیم: اگر نماز، قبول شود، عبادات دیگر هم قبول می‌شود، ولی اگر نماز مردود شود، کارهای دیگر هم ردّ خواهد شد. (بخاری، ج ۸۲، ص ۲۳۶) پیوند پذیرش عبادات دیگر به قبولی نماز، نقش کلیدی آن را نشان می‌دهد. مثل آنکه اگر پلیس، از شما گواهینامه رانندگی بخواهد، شما هر مدرک و کارت شناسایی معتبر دیگری هم ارائه دهید، پذیرفته نیست. مجوز رانندگی، داشتن گواهینامه است، و بدون آن، تمام مدارک، بی اثر خواهد بود. در قیامت نیز مجوز عبور از صراط، اقامه نماز است و بدون آن هیچ عبادتی قبول نمی‌شود.

نماز، اولین کلام و آخرین وصیت

در بعضی روایات می‌خوانیم که نماز، هم اولین سفارش انبیا بوده (وسائل، ج ۳، ص ۲۶) و هم آخرین وصیت اولیا. (مستدرک، ج ۱، ص ۱۷۳) در تاریخ زندگی امام صادق آمده است که حضرت در آخرین لحظه‌های عمر مبارک خود چشم باز کرده و فرمود: تمام بستگانم را جمع کنید و سپس فرمود:

شفاعت ما شامل کسانی که نسبت به نماز سهل‌انگاری کنند نخواهد شد. (بحار، ج ۴۷، ص ۲)

نماز، وسیله آزمایش خود

در حدیث می‌خوانیم که هر کس می‌خواهد بداند مقام و ارزش او نزد خداوند چگونه است، ببیند که خداوند نزد او چه مقامی دارد. (بحار، ج ۷۵، ص ۱۹۹) اگر اذان نماز نزد تو بزرگ و محترم بود، تو نیز نزد خداوند احترام داری و اگر نسبت به انجام فرمان او بی‌تفاوت بودی، مقام و ارزشی نزد او نداری و همچنین اگر نماز ترا از فساد و فحشا بازداشت نشانه تأثیر و قبولی نماز است.

نماز اولین سؤال در قیامت

در حدیث می‌خوانیم اولین چیزی که در قیامت مورد سؤال و حساب قرار می‌گیرد نماز است. (بحار، ج ۷، ص ۲۶۷)

آری، اولین واجب بر هر مکلفی قبل از روزه و خمس و زکات و حج و... نماز است و طبیعی است که در قیامت نیز در اولین فرصت، از اولین تکلیف سؤال شود.

نماز یاد خداست

خداوند به حضرت موسی می‌فرماید: «اقم الصلوة لذكری» (طه، ۱۴) برای یاد من نماز به پا دار. نماز، ذکر است زبانی و قلبی، با روشی مخصوص و شیوه‌ای ابتکاری که اعضای بدن از موی سر تا نوک پا در آن نقش دارند. هنگام وضو، هم روی سر را مسح می‌کنیم و هم روی پا را، هنگام سجده هم پیشانی بر زمین نهاده می‌شود هم انگشت پا، در طول نماز هم زبان ذکر او می‌گوید هم دل به یاد اوست. چشم‌ها باید خاشع باشد، کمر در رکوع خم شود، دست‌ها هنگام گفتن «اللّٰه اکبر» بالا بیاید، گردن، صاف و در رکوع کشیده شود، به هر حال در نماز همه اعضا به نحوی در خدمت یاد خدا هستند.

نماز و تشکر

یکی از اسرار نماز، تشکر از ولی نعمت است، قرآن می‌فرماید: «واعبدوا ربکم الذی خلقکم والذین من قبلکم» (بقره، ۲۱)

عبادت کنید پروردگاری را که شما و نیاکان شما را آفرید، هستی شما و همه از اوست. در سوره کوثر می‌خوانیم: «إنا اعطیناک الکوثر فصل» ما به تو «کوثر» دادیم، خیر زیاد عطا کردیم پس نماز بخوان. یعنی به شکرانه عطایای ما نماز به پا دار. نماز بهترین نوع شکرگزاری است که شیوه آن را خداوند بیان فرموده و تمام انبیا و اولیا هم آن شیوه را به کار بسته‌اند. نماز تشکر است عملی، زبانی، دائمی و سازنده.

نماز و قیامت

مردم نسبت به رستاخیز و معاد، چند دسته هستند:

- ۱- گروهی به قیامت شك دارند: «انکنتم فی ریب من البعث» (حج، ۵)
  - ۲- گروهی به قیامت گمان دارند: «یظنون انهم ملاقوا الله» (بقره، ۴۶)
  - ۳- گروهی به قیامت یقین دارند: «و بالآخرة هم یوقنون» (نمل، ۳۱)
  - ۴- گروهی منکر قیامت هستند: «و کنا نکذب بیوم الدین» (مدثر، ۴۶)
  - ۵ - گروهی ایمان دارند ولی فراموش می‌کنند: «نسوا یوم الحساب» (ص، ۲۶)
- قرآن برای رفع شك استدلال کرده و از مؤمنین وگمان دارندگان ستایش کرده است و از منکران، برهان خواسته که دلیل انکار شما چیست؟ و برای گروه پنجم دائماً تذکراتی داده که انسان فراموش نکند.
- نماز، هم شك‌زدایی می‌کند و هم غفلت‌ها را به «یاد» تبدیل می‌سازد. در نماز با گفتن «مالک یوم الدین» در هر شبانه روز حداقل ده بار، انسان مسئله قیامت را به خود تلقین می‌کند و تذکر می‌دهد.

نماز و راه‌پایی

ما در هر نماز با گفتن «اهدنا الصراط المستقیم» از خداوند راه مستقیم را می‌خواهیم. انسان هر لحظه فکر تازه‌ای دارد، دوستان و دشمنان، نزدیکان و بیگانگان، طاغوت‌ها و وسوسه‌گران و شیاطین نیز با تلقین و تشویق و تهدید و تبلیغ، برای انسان طرح‌هایی را دارند و برنامه‌ریزی‌هایی

می‌کنند که انسان جز با امداد الهی هرگز نمی‌تواند در میان این همه راه که از هوسها مایه می‌گیرد، نجات یابد و راه مستقیم را بی‌یابد.

«اهدنا الصراط المستقیم»، را مستقیم:

راه خدا و اولیای خداست.

راهی است که از هرگونه خطا و انحراف دور است.

راهی است که ترسیم کننده آن مرا دوست دارد و نیازم را می‌داند.

راهی است که به بهشت منتهی می‌شود.

راهی است که با فطرت سالم هماهنگ است.

راهی است که اگر در آن راه بمیرم شهید محسوب می‌شوم.

راهی است که از عالم بالا و بالاتر از علم ماست.

راهی است که انسان در آن دچار شك و پشیمانی نمی‌شود.

راهی است از همه راه‌ها صاف‌تر، نزدیک‌تر و روشن‌تر.

وبالآخره راه مستقیم، راه انبیا، شهدا، صالحان و صدیقین است.

اینها نشانه‌های راه حقّ و مستقیم است که شناخت آن مشکل و دقیق است و حرکت و پایداری در آن نیاز به امداد الهی دارد.

نماز، جنگ با شیطان است

همه ما با کلمه محراب آشنا هستیم، این کلمه در قرآن نیز درباره محلّ نماز زکریّا علیه السلام آمده است. «هو قائم یصلّی فی المحراب» (آل عمران، ۳۸ - ۳۹)

محراب در لغت یعنی محلّ حرب و جنگ، پس نماز و حضور در محراب عبادت، قیام برای جنگ با ابلیس است.

اگر انسان هر روز چند بار در محلی قرار بگیرد که نامش محلّ جنگ باشد، جنگ با هوسها و شیطانها و طاغوتها، القای این کلمه چه تأثیری در فرد و جامعه دارد؟

بگذریم که امروز به خاطر فرهنگ غلط، محرابها را تزیین می‌کنند و گل‌بوته‌های کاشی‌کاری‌ها، صحنه را درست به عکس کرده و به جای فرار شیطان جولانگاه او قرار داده است.

روزی پیامبر صلی الله علیه وآله به فاطمه علیها السلام فرمود:

این پرده را از جلو دید من بردار، زیرا گل روی این پارچه، در حال نماز توجّه مرا از بین می‌برد.

ولی ما امروز مبلغ سنگینی خرج می‌کنیم تا محراب را با انواع کاشی تزیین کنیم. نمی‌دانم چرا به اسم شعائر مذهبی و هنر معماری، از متن اسلام دور می‌شویم؟ اسلام هر چه عمیق ولی بی

آلایش معرفی شود جاذبه بیشتری خواهد داشت. ما با این همه تزیینات چند نفر را به مسجد جذب کرده‌ایم و اگر بودجه این تشریفات را صرف نیازهای ضروری جوانان کنیم چقدر جذب خواهیم کرد؟

نماز و توحید

«أنتى انا الله لاله الا انا فاعبدنى واقم الصلوة لذكرى» (طه، ۱۴)

رابطه نماز و توحید بسیار نزدیک است، توحید ما را به سوی نماز می‌کشاند و نماز روح توحید ما را زنده می‌کند. نماز با تکبیر آغاز می‌شود و در هر رکعت بعد از پایان سوره، قبل و بعد از رکوع و هر سجده و در پایان هر نماز، مستحب است الله اکبر بگوئیم. در ذکر رکوع و سجود، سبحان الله می‌گوئیم و در رکعت سوم و چهارم «لااله الا الله» می‌گوئیم که همه مایه صیقل‌دادن روح توحید و جلوه دادن روح ایمان است.

بریدن از نماز، زمینه گرایش به مفساد

«فخلف من بعدهم خلف اضاعوا الصلوة واتبعوا الشهوات» (مریم، ۵۹)

پس از انبیا گروهی جانشین آنها شدند که نماز را ضایع کردند و از شهوات پیروی نمودند. این آیه، ابتدا ضایع شدن نماز را مطرح کرده و سپس در دام شهوات قرار گرفتن را، چون نماز ریسمان ارتباط با خداست، همین که پاره شد، افتادن در وادی تباهی حتمی است، همچون گسستن بند تسمیح، که همه دانه‌ها در اثر آن پخش و گم می‌شوند.

جهاد تا شهادت برای حفظ نمازخانه دیگر ادیان

در آیه ۴۰ سوره حج می‌خوانیم:

«ولولا دفع الله الناس بعضهم ببعض لهدمت صوامع وبيع و صلوات و مساجد يذكر فيها اسم الله»
اگر مؤمنان دست به اسلحه نبرند و جلو مفسدین را با قدرت و جنگ نگیرند، تمام نمازخانه‌ها و عبادتگاه‌های یهودیان و مسیحیان و مسلمانان خراب می‌شود.

صوامع، جمع صومعه، به مکان عبادت در بیرون شهر (دیر) گفته می‌شود که برای زهد ساخته می‌شد. بیع جمع بیعه، محل عبادت نصاری است که همان کلیسا و کنیسه است.

صلوات، جمع صلوة، محل عبادت یهودیان است که بعضی آن را معرب ثلوثا در زبان عبری دانسته‌اند و مسجد محل عبادت مسلمین است.

به هر حال باید به قیمت خون دادن، از مکان نماز و عبادات حفاظت کرد.

طهارت و سلامت قلب

همان گونه که برای انجام نماز، طهارت ظاهری، در قالب وضو و غسل و تیمم، شرط است، قبول و پذیرفته شدن نماز نیز، به طهارت باطنی نیاز دارد.

بارها قرآن به پاکی دل اشاره کرده است. گاهی می‌فرماید: تنها قلب سلیم به درگاه خداوند راه دارد. قلبی است که در آن شك و شرك وجود نداشته باشد.

به هر حال، نماز نیز همانند قرآن کریم ظاهری دارد و باطنی و آنچه ما انجام می‌دهیم اگر درست باشد ظاهر نماز است که باید سگوی پرواز به باطن آن باشد.

نمازی بر اساس معرفت و عشق.

نمازی برخاسته از اخلاص و محبت.

نمازی با حال خشوع.

نمازی دور از غرور و عجب و ریا.

نمازی سازنده و محرک.

نمازی از قلبی بی‌هوی و بی‌مرض.

نمازی که پرتوی از آن را فهمیدیم و نوشتیم و گفتیم، ولی لیاقت خواندن يك رکعت آن را نویسنده در تمام عمرش پیدا نکرده است.

نماز و صداقت

کسی که دیگری را دوست دارد سخن گفتن با او را هم دوست دارد. آنها که با زبان، مدعی خداخواهی و خدادوستی‌اند، ولی علاقه‌ای به نماز ندارند در ادعای خود صداقت ندارند. نماز ملاک و میزان مقدار تعهدی است که انسان در اظهارات خود دارد. به همین دلیل نماز منافق همچون سایر اعمالش همراه با صداقت نیست.

نماز و نیت

علاوه بر حضور قلب و خشوع در نماز که سفارش اسلام و از علامات مؤمن است و اهمیت آن تا آنجاست که اگر نمازی با توجه خوانده نشود قبول نمی‌شود و از نماز همان مقداری مورد قبول

است که با حضور قلب باشد، ولی با این همه اسلام سفارش کرده که نماز با بهترین لباس از نظر پاکی و نو بودن، همراه با عطر و وقار و آرامش انجام گیرد، تا جائی که بعضی به امام سجاد علیه السلام که به سوی مسجد می‌رفت، گفتند: گویا منزل عروس می‌روی! امام فرمود: ملاقات با خالق زیبایی‌ها دارم.

به خصوص زنان خوب است به هر نحو خود را برای نماز بیارایند، به این معنا که زیورهای گرچه ساده و اندک هنگام نماز با خود داشته باشند.

نماز، یک معامله پُر سود

خداوند می‌فرماید: «فاذکرونی اذکرکم» (بقره، ۱۵۲) شما مرا یاد کنید من هم شما را یاد می‌کنم. یاد ما برای خدا سودی ندارد، ولی یاد او از ما، لطفش را نصیب ما می‌فرماید، لغزش ما را می‌بخشد، دعای ما را می‌پذیرد، مشکل ما را حل می‌کند، لطف او برای ما بی‌نهایت ارزش دارد. پس در نماز که یاد خدا می‌کنیم، کالای پرازشی را گرفته‌ایم.

نماز و آرامش

تنها مشکلی که دنیای علم و صنعت امروز آن را حل نکرده، مشکل آرامش روحی است. هر روز آمار بیماری‌های روانی، و مصرف قرص اعصاب زیاد می‌شود. هیچ چیز به انسان آرامش نمی‌دهد جز یاد خدا و ایمان و انس و عشق و توکل به او.

آری نماز یاد خداست و فقط با یاد خدا دل‌ها آرامش می‌یابد.

افرادی را می‌شناسیم که دارای قدرت، مال و علم هستند، اما آرامش لازم را ندارند. در مقابل، افرادی تهیدست هستند که به خاطر ایمان به سرچشمه هستی دارای قلبی آرامند، دید و بینش و اعتقاد خاصی دارند که حوادث تلخ و شیرین را می‌پذیرند و برای آنها تحلیل منطقی دارند. آری با یاد خداوند دل‌ها آرام می‌گیرد و بهترین یاد خدا همان نماز است، کمبود امروز بشر علم و تخصص نیست، بلکه دل آرام است. نه فرعون‌ها و ابرقدرت‌ها دل آرام دارند، نه قارون‌ها، و نه ابولهب‌ها، و نه منافقان چند چهره.

تنها رهبری را که ما در زمان خودمان دارای دل‌آرام دیدیم، حضرت امام خمینی‌قدس سره بود که روز ۱۲ بهمن ۵۷ وقتی در هواپیما نشست تا به ایران بیاید، خبرنگار از او پرسید چه احساسی دارید؟ فرمود: هیچ.

با اینکه هنوز نظام شاهنشاهی سر پا بود و احتمال سرنگونی هواپیما داده می‌شد.

در وصیت نامه خود نیز نوشت من با قلبی آرام به سوی خدا می‌روم. این دل آرام از زور و پول و مقام نیست، از پیوند با خداست که بهترین نوع آن نماز است.

نماز، یعنی ایمان

بعد از حدود ۱۵ سال که مسلمانان به سوی بیت‌المقدس نماز می‌خواندند، وقتی به دلائلی قبله به سوی کعبه تغییر کرد، سؤالی برای مسلمانان پیش آمد که نمازهای قبلی ما چه حکمی دارد؟ این مسئله را از پیامبر پرسیدند. آیه نازل شد که نمازهای قبلی شما صحیح است و خداوند پاداش نمازهای شما را ضایع نمی‌کند. لکن آیه‌ای که نازل شد این بود: «وماکان الله لیضیع ایمانکم» (بقره، ۱۴۳) خداوند ایمان شما را ضایع نمی‌کند. یعنی به جای اینکه بگوید: نمازهایتان از بین نرفته و صحیح است، می‌فرماید: ایمانتان ضایع نشده، که این تعبیر نشان دهنده آن است که نماز یعنی ایمان و ترك نماز یعنی ترك ایمان.

نماز و بزرگی خداوند

اولین کلمه واجب در نماز «الله اکبر» است و کسی که خداوند نزدش بزرگ شد، همه چیز را کوچک خواهد دید.

کسانی که سوار هواپیما می‌شوند، همین طور که بالا می‌روند خانه‌های بزرگ و محله‌ها و شهرها نزد آنان کوچک می‌شود و هر چه پرواز بالاتر باشد، زمین کوچک‌تر جلوه خواهد کرد. کسی هم که خداوند نزد او بزرگ شود، دیگر طاغوت‌ها و قدرت‌ها و مال و مقام‌ها نزد او ارزش نخواهد داشت.

حضرت امیرعلیه السلام در بیان صفات متقین می‌فرماید:

«عظم الخالق فی‌اعینهم فصغر مادون ذلك فی انفسهم» (نهج‌البلاغه، خطبه ۱۹۳)

چون خداوند در چشم مؤمنین بزرگ شد، غیر او هر چه و هر کس باشد کوچک جلوه خواهد کرد. اگر دنیا نزد ما کم ارزش شد وابستگی ما به آن کم می‌شود و قهراً برای مال و مقام آن این همه جنایت و خلاف مرتکب نمی‌شویم.

از سخنان امام خمینی‌قدس سره این بود که «آمریکا هیچ غلطی نمی‌تواند بکند.» این يك تهدید تو خالی و شعار نیست، کسی که يك عمر باور داشته که خدا بزرگ است، آمریکا نزدش کوچک جلوه می‌کند و هر حادثه‌ای پیش او ساده است.

حضرت زینب کبری علیها السلام عصر عاشورا گفت: «رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّا هَذَا الْقَلِيلَ» خداوندا! این اندک را از ما بپذیر.
حادثه کربلا و شهادت امام حسین علیه السلام بسیار بزرگ بود، ولی کسی که خدا را بزرگ ببیند آن حادثه را هم کوچک می‌بیند.
و در پاسخ حاکم ستمگر بنی‌امیه که پرسید در کربلا چه دیدید؟ فرمود: «ما رأیت الا جمیلا» من جز زیبایی چیزی ندیدم.
آری در دید عارفان، تمام کارهای خداوند حکیمانه و زیباست.

نماز و اخلاص

در سراسر نماز، قصد قربت شرط صحیح بودن آن است، حتی اگر حرکت یا کلمه‌ای از واجبات یا مستحبات نماز را برای غیر خدا انجام دهیم نماز باطل می‌شود و اگر مکان نماز یا زمان آن را برای غیر خدا تعیین نمائیم نماز باطل است، اگر حالتی که هنگام نماز به خود می‌گیریم برای غیر او باشد نماز باطل است.
بنابراین عبادت بودن نماز مربوط به آن است که انسان هیچ‌گونه قصد غیر خدائی نداشته باشد و این قصد قربت از لحظه ورود به نماز تا پایان همچنان ادامه یابد.
ناگفته پیداست که انسان در لابلای آن همه زرق و برق‌ها و جاذبه‌های زیاد اگر هر روز بتواند از همه چیز دل تهی کند و ریسمان معنوی روح خود را با ذات مقدّس او گره زند و چنان با او خلوت کند که راه نفوذ غیر را بگیرد، ارزش مهمی را به دست آورده است.
ما در نماز با گفتن «ایّاك نعبد و ایّاك نستعین» به عبودیت و بندگی خالصانه اعتراف می‌کنیم و این اخلاص را از خداوند می‌خواهیم.

نماز، میزان سنجش ایمان

قرآن می‌فرماید: «و أنّها لکبیرة الا علی الخاشعین» (بقره، ۲۵) نماز بار سنگینی است مگر برای افراد خاشع.
بنابراین هرگاه احساس کردیم نماز برای ما سنگین است باید بفهمیم روح خشوع نسبت به پروردگاران نداریم و رفتن خشوع زمینه بی تفاوتی و کبر است.
امام سجّاد علیه السلام در دعای سحر ماه رمضان که نامش دعای ابوحزمه ثمالی است، در ضمن مناجات‌های خود فلسفه سنگینی نماز را تحلیل می‌کند و می‌گوید:

خدایا! چرا هنگام نماز نشاط ندارم؟
شاید مرا از درگاه خود رانده‌ای!
شاید بخاطر یاوه‌گویی‌ها توفیقم کم شده!
شاید مرا صادق نمی‌دانی!
شاید رفیق بد در من اثر گذاشته و ...
به هر حال سنگینی نماز علامت خطر است.

نماز، درگاه لطف خدا

افراد دیگر غیر از خداوند، یا لطفی ندارند یا لطفشان ناچیز و محدود است، یا لطف خود را به دیگران نمی‌رسانند و یا با هزار منت ذره‌ای محبت دارند و اگر لطفی کنند از بهره خودشان کم می‌شود. اما خداوند:

- ۱- لطفش بی نهایت است.
- ۲- باب لطف او همیشه به روی همه باز است.
- ۳- دعوت به ورود هم کرده است.
- ۴- از ورود دیگران در مدار لطفش شاد می‌شود.
- ۵- مردم را بدون هدیه و رشوه و با دست خالی می‌پذیرد.
- ۶- رابطه با او و بهره‌گیری از الطاف او نه زمان می‌خواهد نه زمین، نه واسطه می‌خواهد، نه رابطه و نه هیچ شرطی دیگر، فقط صداقت قلبی کافی است. صادقانه به لغزش خود اقرار کنیم و به درگاه او رو آوریم.

نماز، تکراری نیست، تعمیق است

بر خلاف تصور بعضی که نماز را تکرار می‌دانند، نماز نردبان ترقی است که هر چه بیشتر با حضور قلب خوانده شود بالاتر می‌روی، گرچه در ظاهر رکوع و سجودها تکرار می‌شود ولی در حقیقت همانند پله‌های نردبانی است که موجب بالا رفتن معرفت و ایمان انسان می‌شود.
به تعبیر دیگر این اعمال به ظاهر تکراری، همانند کلنگی است که برای حفر چاه می‌زنند، کلنگ زدن در ظاهر تکراری است، اما در واقع هر کلنگی که می‌زنید به عمق بیشتری می‌روید و یک قدم به آب نزدیک‌تر می‌شوید. به هر حال، ظاهر نماز تکراری است، اما در واقع عمق بخشیدن و پرواز است.

نماز و طبیعت

نماز تنها يك توجه قلبی نیست، بلکه عملی است همراه با مردم و با بهره‌گیری از طبیعت. باید به آسمان نگاه کرد تا وقت نماز را شناخت، به ستارگان نگریست تا قبله را شناخت، به آب توجه کرد تا پاك و مطلق و حلال و تمیز باشد، به خاک دقت کرد تا برای سجده و تیمم شرائط لازم را داشته باشد.

رسول اکرم صلی الله علیه وآله سحرها به آسمان و ستارگان نگاه می‌کرد و فکر می‌کرد و می‌گفت: «ربنا ما خلقت هذا باطلا» پروردگارا! اینها را بی‌هوده خلق نکردی. آنگاه به نماز شب می‌ایستاد.

فکر در طبیعت یکی از راه‌های خدانشناسی است.

البته توجه به طبیعت صحیح است نه غرق شدن در طبیعت. طبیعت، آیه و علامت و فلش برای عبور است نه توقفگاه و غرقاب، آب دریا برای آن است که کشتی روی آن برود، نه آنکه آب توی کشتی وارد شود و همه را غرق کند. خورشید برای آن است که انسان از نورش بهره گیرد نه آنکه به نورش خیره گردد و کور شود.

نماز و ادب

در اسلام به ما سفارش شده که در نماز با ادب بایستیم، دست‌ها روی ران‌ها، بدن آرام، نگاه‌ها به محل سجده، لباس‌ها نو و تمیز، همراه با بوی خوش و معطر. اگر با جماعت هستیم از سایرین جلو و عقب نیفتیم و خود را هماهنگ دیگران و مردم کنیم، مقام امام را نگهداریم، قبل از او کاری انجام ندهیم، به رکوع یا سجود نرویم و بهتر است حتی قبل از کلام امام، ذکر نماز را به زبان جاری نکنیم. مجموعه این دستورات عمل‌ها روحیه ادب و اطاعت را در انسان تقویت می‌کند، آن هم ادبی بر اساس ارزش‌هایی چون: شناخت، محبت، تواضع و ادب در برابر کسی که اهلیت دارد، نه تملق و نه خودباختگی.

در حدیث است: کسی که سجده نماز را با سرعت انجام می‌داد حضرت رسول صلی الله علیه وآله فرمود: گویا کلاغی نوک به زمین می‌زند. (وسائل، ج ۳، ص ۲۵)

نماز و زنده کردن ارزشها

از مهم‌ترین ارزش‌های اسلامی، عدالت‌ورزی و عدالت گستری است. در نماز نیز عدالت و محبوبيت اجتماعی دو شرط مهم برای امام جماعت است. اگر مردم امامت شخصی را قلباً قبول نداشته باشند، ولی او خودش را همچنان امام جماعت قرار بدهد نمازش قبول نیست. همچنین برای کسانی که در صف اول نماز قرار می‌گیرند، صفات و کمالاتی مطرح شده که این صفات خود يك نوع زنده‌کردن ارزش‌های معنوی است. یعنی در جامعه هرگروه که به عدالت و تقوی نزدیک‌ترند باید جلوتر و محترم‌تر باشند.

ندای نماز از گهواره تا گور

هنگام تولد نوزاد، اذان گفتن در گوش او سفارش شده و نیز هنگام دفن مرده نماز واجب شده است، هیچ عبادتی از لحظه تولد تا لحظه مرگ، این چنین ملازم انسان نیست.

نماز، درمان مشکلات اجتماعی

قرآن می‌فرماید: «واستعينوا بالصبر والصلوة» (بقره، ۴۵) از شکیبایی و نماز کمک بگیرید. در حدیث می‌خوانیم: که هرگاه حضرت محمد صلی الله علیه وآله و حضرت علی علیه السلام گرفتار مشکلات می‌شدند به نماز می‌ایستادند.

آموزش نماز مسئولیت والدین است

تعلیم نماز در روایات از وظایف مهم والدین است. والدین باید فرزندان خود را از سه سالگی با بیان کلماتی از قبیل «لااله الا الله» آشنا کنند و کم‌کم او را آماده نماز نمایند. خداوند به پیامبر می‌فرماید: «وامر اهلك بالصلوة و اصطبر عليها» (طه، ۱۳۲) به اهل خود فرمان نماز بده و پشتکار داشته باش. قرآن در ستایش حضرت ابراهیم می‌فرماید: «وكان يأمر اهله بالصلوة» (مریم، ۵۵) او اهل خود را به نماز فرمان می‌داد. لقمان هم‌به فرزندش سفارش نماز می‌کرد: «يا بني اقم الصلوة» (لقمان، ۱۷)

عواقب اعراض از یاد خدا و نماز

نماز ذکر خداست و کسی که از ذکر خداوند اعراض کند زندگی نکبت‌باری دارد: «مَن اعرض عن ذکری فانَّ له معیشتة ضنکاً» (طه، ۱۲۴)

ممکن است بگوئید بسیاری اهل نماز نیستند ولی زندگی خوبی دارند، ولی باید به درون آنها سری زد تا ببینیم آیا صفا و آرامش لازم را دارند یا نه؟ در مشکلاتی که برای آنها پیش می‌آید چقدر دستپاچه می‌شوند و خودشان را می‌بازند؟ باقی انسان‌ها را با چه دیدی می‌نگرند؟ تقوی و عدالت چه جایگاهی نزدشان دارد؟ روحشان به چه چیز وابسته است؟ به آینده خود چقدر اطمینان دارند؟ اضطراب و هیجان‌های روانی، تزلزل خانوادگی، ضعف اعصاب، بدگمانی، احساس غربت و تنهایی از درون، فساد و فحشا، آمار جنایت، فرار فرزندان از خانه، بالا بودن آمار طلاق، خودباختگی، ترس و... در جامعه بی نماز بیشتر است یا با نماز؟

نماز و توکل

در نماز بارها آیه مبارکه «بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ» را بر زبان جاری و به خود تلقین می‌کنیم. حرف «باء» در بسم الله رمز استمداد و توکل است، با یاد او شروع کردن نشانه آن است که تنها از قدرت او کمک بگیریم و به او توکل کنیم. یاد او نشانه مهر او و عشق به اوست.

نماز و روح بزرگ

انسان در نماز خداوندی را حمد و سپاس می‌کند که خالق تمام هستی است. سرچشمه تمام رحمت‌ها و برکات است. مالک روز قیامت است. کسی که حمد و ثنای خود را نثار این وجود مقدس با این خصوصیات می‌کند هرگز حاضر نیست برای هر چیز پست و جزئی و در برابر هر قدرت ناچیزی ستایش کند. زبانی که ثناگوی خالق هستی شد، دیگر تن به ثناگویی هر نالایقی نمی‌دهد. فراموش نکنیم که امام حسین علیه السلام فرمود: کسی که وصل به پیامبر صلی الله علیه و آله باشد و از دامن زهر اعلیها السلام برخاسته باشد، بیعت یزید را نخواهد پذیرفت. آری ... ستایش او نه دیگران، ثنای او نه طاغوت‌ها، ثنای او برای رب العالمین بودنش، الرحمن الرحیم بودنش،

مالك يوم الدين بودنش،

دیگران چه و که هستند و چه قدرتی دارند که من ثناگوی آنها باشم؟ به خصوص که مسلمان می‌داند اگر ظالمی ستایش شود عرش خداوند به لرزه در می‌آید.
بنابراین ثنای او، آنچنان روح بزرگی به ما می‌دهد که دیگر حاضر به ثنای دیگران نمی‌شویم و این روح بزرگ را از نماز و حمد می‌توان تحصیل کرد.
حیف که ما با توجه نماز نخواندیم و مزه نماز را نچشیدیم.

نماز و الگوپذیری

در نماز با گفتن «صراط الذین انعمت علیهم» از خداوند می‌خواهیم که الگوی ما را کسانی قرار بده که مورد لطف تو هستند، تو را شناختند و به تو عشق ورزیدند، در راه تو گام برداشته و استقامت کردند و از تو جدا نشدند.
بر اساس آیه ۶۹ سوره نساء کسانی که خداوند به آنها نعمت داده، عبارتند از: انبیا و شهدا و صدیقین و صالحان.
آری نعمت واقعی همان ایمان و ارتباط با خداوند و گام در راه رضای او برداشتن و در راه او فدا شدن است. نعمت‌های مادی نصیب حیوانات هم می‌شود «متاعاً لكم ولانعامکم» (نازعات، ۳۳) مقام معنوی است که به انسان ارزش می‌دهد.

نماز همراه با آگاهی

قرآن درباره تسبیح و نماز ساکنان آسمان‌ها و پرندگان می‌فرماید:
«کل قد علم صلواته و تسبیحه» (نور، ۴۱) نماز آنها آگاهانه است.
ولی در جای دیگر خطاب به انسان‌ها می‌فرماید:
«لاتقربوا الصلوة و انتم سُکّاری حتّی تعلموا ما تقولون» (نساء، ۴۳) در حال مستی نماز نخوانید تا بدانید چه می‌گوئید.
به همین دلیل در روایات آمده است:
عبادت عالم از عابد بهتر است.

در اسلام به تجّار سفارش شده: «الفقه ثم المتجر» (بحار، ج ۱۰۳، ص ۱۱۷) اوّل مسائل حلال و حرام را فرا گیرید بعد به سراغ تجارت بروید. در آموزش نماز هم باید سعی کنیم اسرار نماز را به نسل نو تعلیم دهیم تا آگاهانه برای نماز قیام کنند.

نماز و جهاد

دستورات اسلام از یکدیگر جدا نیست ولذا قرآن می‌فرماید: «لاتصلّ علی احد منهم مات ابدآ ولا تقم علی قبره» (توبه، ۸۴) به جنازه فراریان از جبهه نماز نخوانید: فراموش نمی‌کنم در ایّام دفاع مقدّس، جوانی وصیّت کرد که اگر من شهید شدم مرا دفن نکنید مگر آن دو دسته‌ای که با هم قهرند، آشتی کنند و این جوان از خون مقدّس خودش به نفع اصلاح ذات‌البین استفاده کرد، در حالی که می‌توانست بگوید اگر شهید شدم راضی نیستم فلان شخص یا گروه به تشییع جنازه من بیاید و بدینوسیله آتش فتنه را بیشتر و کینه‌ها را عمیق‌تر نماید.

نماز و نیاز

آنجا که کار و تلاش بیشتر است نیاز به نماز بیشتر است. انسان معمولاً در شب‌ها خواب است و فعّالیتی ندارد، از این رو از عشاء تا صبح نمازی واجب نیست ولی نیاز معنوی انسان در روز بیشتر است.

هوس‌ها، طاغوت‌ها، جلوه‌ها، حیل‌ها و تمام پرتگاه‌ها در روز جلوه دیگری دارند و لذا اوّل روز و آخر روز باید نماز خوانده شود و برای وسط روز سفارش ویژه آمده است:

«اقم الصلوة طرفی النهار» (هود، ۱۱۴)

دو طرف روز (صبح و شب) نماز به پا دار.

«حافظوا علی الصلوات و الصلوة الوسطی» (بقره، ۲۳۸)

نسبت به تمام نمازها به خصوص نماز ظهر حفاظت کنید. و مثل منافقین گرمی هوا را بهانه ترك جماعت قرار ندهید.

و از آنجا که روزهای جمعه و عید ایّام فراغت است و معمولاً فساد در ایّام فراغت بیشتر به سراغ انسان می‌آید، سفارش به نماز جمعه و نماز عید شده است.

شاید بخاطر لطافت و ظرافت بیشتری که روح دختر دارد و غبار و فساد در روح‌های لطیف زودتر

منعکس می‌شود، نماز دختران از ۹ سالگی شروع می‌شود.

و هرگاه مشکل اضافه‌ای برای انسان پیش آمد سفارش به نماز بیشتری شده است. «واستعینوا بالصبر والصلوة»
به هر حال شاید بتوان گفت برنامه‌ریزی نماز مناسبت کامل با نیازها و زمان‌ها و ظرافت‌های روحی و روانی دارد. (والله العالم)

نماز، سدّی محکم در برابر گناه

هرجا نماز پایگاه داشت شیطان بساط خود را جمع می‌کند و هرکجا رشته نماز پاره شد همه کمالات متفرق می‌شود.
قرآن می‌فرماید: «انّ الصلوة تنهى عن الفحشاء والمنکر» (عنکبوت، ۲۵) قطعاً نماز از فحشا و منکر جلوگیری می‌کند.
نمازگزار نمی‌تواند سست باشد،
لباس و مکانش حرام باشد،
بدنش ناپاک و لقمه‌اش آلوده باشد،
او بخاطر صحیح بودن نمازش مجبور است يك سری مراقبت‌هایی از خود داشته باشد،
ارتباط با خداوند روح قدسی به انسان می‌دهد که از ارتکاب آلودگی‌ها شرم دارد.
کجا دیده‌اید کسی از مسجد به قمارخانه یا مراکز فساد برود؟
کجا دیده‌اید کسی از خانه خدا بیرون آید و برای دزدی پا به خانه مردم گذارد؟
و بر عکس اگر نماز ضایع شود هر گونه فساد و پیروی از انواع شهوات پیدا می‌شود.
قرآن می‌فرماید: «فخلف من بعدهم خلف اضاعوا الصلاة واتبعوا الشّهوات» (مریم، ۵۹)

نماز محور زمان‌بندی‌ها

در آیه ۵۸ سوره نور قرآن به نونهالانی که هنوز به تکلیف نرسیده‌اند می‌فرماید: هرگاه خواستید وارد اتاق والدین شوید، در سه وقت با اجازه وارد شوید: اول: قبل از نماز صبح، دوم: بعد از نماز عشا و سوم: هنگام ظهر که انسان معمولاً لباس‌های خود را برای استراحت در می‌آورد.
در این آیه زمان‌بندی اجازه فرزندان، براساس نماز صبح و عشاء شده است.
چه زیباست ساعات جلسات ما نیز چنین باشد، مثلاً ملاقات ما بعد از نماز مغرب یا عشا یا قبل از نماز ظهر، تا با تکرار زمان، فرهنگ نماز را در جامعه شایع‌تر سازیم.

نماز، وسیله محو گناهان

قرآن، در کنار فرمان نماز، می‌فرماید:

«انَّ الحَسَنَاتِ یَذْهَبْنَ السَّیِّئَاتِ» (هود، آیه ۱۱۴)

همانا کارهای نیک، گناهان را محو می‌کند و از بین می‌برد.

حضرت علی علیه السلام می‌فرماید: اگر بعد از گناه، دو رکعت نماز خوانده و از خداوند، عافیت

درخواست شود، اثر آن گناه محو می‌شود. (نهج البلاغه، حکمت ۲۹۹)

از رسول اکرم صلی الله علیه و آله نیز روایت شده است: گناهایی که میان دو نماز واقع می‌شود،

مورد عفو قرار می‌گیرد. (شرح ابن ابی الحدید، ج ۱۰ ص ۲۰۶)

آری گناه که در اثر غفلت از یاد خدا سر می‌زند، با نماز و عبادت که مایه انس و ارتباط با خداوند

است، زوده می‌شود و مغفرت، جای معصیت را می‌گیرد.

نماز و شیوه آموزش گام به گام

شیوه تدریجی در آموزش و تربیت، شیوه‌ای است که در اسلام به ویژه در عبادات، مورد توجه بوده است.

روایات تربیتی اسلام دستور می‌دهد: کودک را سه سال آزاد بگذار، پس از سه سال، جمله «لا اله الا الله» را به او تعلیم بده.

وقتی که سه سال و هفت ماه و بیست روز شد، دومین جمله‌ای که می‌آموزی «محمد رسول الله» باشد.

وقتی چهار سال تمام شد، صلوات بر پیامبر آموزش داده شود.

در پنج سالگی، که کودک قدرت تشخیص دست راست و چپ را یافت، او را رو به قبله قرار ده و به او سجده بیاموز.

در سال ششم، نماز و رکوع و سجود را آموزش بده.

در سال هفتم، شستن دست و صورت را به او بیاموز.

و در سال نهم، مسأله نماز را جدی گرفته و اگر سرکشی کرد، با او برخورد تنبیه‌آمیز داشته باش. (وسائل، ج ۱۵ ص ۱۹۳)

نماز و یاد حسین علیه السلام

بهترین چیزی که سجده بر آن سفارش شده، خاک کربلا و تربت امام حسین علیه السلام است. امام صادق علیه السلام هنگام سجده پیشانی مقدّسش را بر خاک کربلا می‌گذاشت. برای همراه داشتن تسبیح تربت امام حسین نیز روایاتی وارد شده است تا آنجا که همراه داشتن آن مثل گفتن سبحان الله است و سجده بر مهر آن سبب کنار رفتن پرده‌ها و قرب بیشتر به ذات مقدّس خداوند است. (وسائل، ج ۳ ص ۶۰۸)

نماز و یاد پیامبر صلی الله علیه وآله

در هر دو رکعت نماز، يك تشهد می‌خوانیم که در آن به یگانگی خداوند و رسالت حضرت محمد صلی الله علیه وآله اقرار می‌کنیم. هر روز در پنج وقت این اقرار و اعتراف به توحید و نبوّت لازم است تا انسان راه را گم نکند، مکتب و صاحب آن را فراموش نکند، بر او صلوات بفرستد و در این اقرار و صلوات در ردیف خداوند و فرشتگان قرار بگیرد. زیرا قرآن می‌فرماید: «انّ الله و ملائکته یصلّون علی النبی» (احزاب، ۵۲) خدا و ملائکه بر پیامبرش صلوات می‌فرستند، پس چرا ما نفرستیم؟ مگر او ما را نجات نداد؟ سلام بر پیامبر اسلام که ما را نجات داد.

نماز، روح انسان را بیمه می‌کند

در سوره معارج می‌خوانیم: «اذا مسّه الشّرّ جزوعا و اذا مسّه الخیر مَنوعا الاّ المصلّین الذّین هم علی صلواتهم دائمون» (معارج، ۲۰ تا ۲۲) انسان در برابر تلخی‌ها و شرور بی صبر است و در برابر لذّت‌ها و خوبی‌ها تنگ‌نظر و بخیل، مگر نمازگزارانی که نسبت به انجام آن همیشه مراقبند. آری ارتباط دائمی با قدرت بی‌نهایت، به انسان قدرت می‌دهد، روحیه توکل را بالا برده و انسان را موجودی شکست‌ناپذیر می‌سازد. ناگفته پیداست که این آثار برای نماز پیوسته و همراه با توجّه است، نه نمازهای غافلانه و موسمی.

نماز و سلام

هر مسلمان در هر کجای زمین که هست هر روز پنج بار باید به تمام همفکرانش سلام کند
«السلام علینا و علی عبادالله الصالحین» سلام بر بندگان صالح خدا،
سلام بر سرمایه‌داران هرگز،
سلام بر قدرتمندان هرگز،
سلام فقط بر عباد صالح خدا.
سلام بر طرفداران مکتب حقّ «عبادالله الصالحین»
سیاست خارجی ما را در نماز، یکی «غیر المغضوب علیهم» تعیین می‌کند و یکی «السلام علینا و
علی عبادالله الصالحین»
آری کسی که هر روز به بندگان خدا سلام کند، با آنها حيله نمی‌زند، خیانت نمی‌کند، کلاه
سرشان نمی‌گذارد.

نماز و مردم

اصل در نماز، به جماعت خواندن است.
در نمازجماعت، با مردم، در مردم و از مردم بودن مطرح است، در کنار مردم بدون هیچ گونه امتیاز،
از هر نژاد و اقلیم و در هر شرایط اقتصادی.
نمازجماعت بدون امام نمی‌شود، چنانکه جامعه بدون رهبر نمی‌شود. امام برای همه مردم به طور
یکسان امام است، نه برای گروه خاص. فقیر و غنی و زشت و زیبا در کنار هم قرار می‌گیرند، باید
امتیازات پوچ با نماز جماعت از جامعه حذف شود، اگر امام در نماز اشتباه کرد مردم به او هشدار
می‌دهند، یعنی در نظام اسلامی امام و امت باید مراقب یکدیگر باشند.
امام جماعت باید مراعات ضعیف‌ترین مردم را بکند و نماز را طول ندهد و این خود درسی است که
مسئولین باید در برنامه‌ریزی‌ها و حرکت‌ها توجه به همه اقشار داشته باشند. در نماز جماعت مردم
نباید از امام جلو بیفتند و این درس دیگری است که نشانه نظام و ادب می‌باشد. اگر از امام جماعت
گناه بزرگی سر زد و مردم فهمیدند، باید کنار رود. یعنی مردم و جامعه را نباید بدست فاسق سپرد.
در نمازجماعت همه با هم به خاك افتاده و سجده می‌کنیم آری همه با هم باشیم.
در نماز جماعت همه مردم می‌توانند با کسب علم و تقوی و محبوبیت امام شوند، پیشنمازی ارث
کسی نیست، هر کسی در کمالات برتر شد در جامعه آقاست.

نماز و اطلاع‌رسانی

امروزه در دنیا دولت‌ها با صرف بودجه‌های سرسام‌آوری برای امر اطلاع‌رسانی به جامعه کوشش می‌کنند.

در اسلام طرح نمازجماعت و حضور مردم در صحنه، آن هم در خانه خداوند و با وضو، بهترین فرصت برای آشنایی مردم با یکدیگر و آشنایی با توطئه‌های دشمنان و پیش‌بینی راه حل‌ها برای خنثی کردن آن و شنیدن آخرین اخبار و گرفتن تحلیل درست از زبان امام جماعت با سواد و با تقوی و احوالپرسی از یکدیگر و تفقد از محرومین جامعه و یاد گذشتگانی که در مسجد بوده‌اند و حضور و غیاب ساده و بی‌تشریفات و دعای دسته‌جمعی برای حل مشکلات و استمداد از خداوند است.

نماز و رهبری

نماز جماعت همانند هر اجتماع دیگر نیاز به رهبر و امام دارد. در انتخاب امام جماعت مردم باید توجه به کمالات، علم، تقوی، لیاقت‌ها و اهلیت‌ها داشته باشند و این خود تمرینی است که در جامعه زیر بار هر رهبری نروند.

امام جماعت واسطه میان مردم و خداست و انسان نباید فاسق را واسطه قرار دهد. افرادی که در گناه و فساد غوطه‌ورند چگونه می‌توانند مرا با نمازی آشنا کنند که از فحشا و منکر جلوگیری کند؟ آری امام جماعت باید انسان وارسته، با کمال، با سواد و با تقوی باشد. مگر نه این است که امام من، رابط من با خداست؟ به هر ریسمانی که نمی‌توان چنگ زد و با هر نردبانی که نمی‌توان بالا رفت.

آری انتخاب امام جماعت مردم را هر روز به فکر امامت و رهبری می‌اندازد. اگر رهبری برای چند نفر در مسجد شایستگی‌هایی لازم دارد پس رهبری امت و جامعه شایستگی بیشتری می‌خواهد، به همین دلیل سفارش شده پشت سر کسی نماز بخوانید که به ایمان و عدالت او اطمینان دارید.

همین که پشت سر شخصی به عنوان امام جماعت نماز خواندید قهراً آن امام بیش از دیگران مراعات رفتار خود را بکند. آری کسی که خود را امام دیگران قرار می‌دهد باید قبل از دیگران به اصلاح خود بپردازد و بدین وسیله بر پای نماز جماعت‌ها وسیله‌ای برای اصلاح افراد می‌شود.

نماز و تحرک

اسلام از مردم تحرك و هیجان معنوی می‌خواهد، شعار «عَجَّلُوا بِالصَّلَاةِ» و «فَاسْعُوا إِلَى ذِكْرِ اللَّهِ» (جمعه، ۹) یعنی باید هنگام نماز با صدای مقدّس اذان در جامعه مسلمین، تحرك و تصمیم خاصی را به وجود آورد، باید کارها تعطیل، تفرق‌ها تبدیل به وحدت، غفلت‌ها تبدیل به ذکر و یاد خدا شود. مؤمن واقعی کسی است که هرگاه یاد خدا شد دل او تکان بخورد. مثال کسی که صدای اذان را بشنود و بی‌توجه باشد، مثال کودکی است که صدای پدر را بشنود و اعتنا نکند.

نماز و نظم

در زمان‌بندی اوقات نماز، در منظم بودن صف‌های نماز جماعت، در با هم سجده رفتن، با هم نشستن، با هم قیام کردن، با هم سکوت کردن، با هم دعا کردن، جلو عقب نیفتادن، قبل از وقت نماز نخواندن و نماز را به خارج از وقت نسپردن، در همه اینها سیمای نظم را مشاهده می‌کنیم.

نماز و جهت‌گیری

نمازگزار باید رو به قبله بایستد و جهت و خطّ خود را روشن کند، البتّه قبله و جهت او را باید خداوند تعیین کند، نه خودش و نه طاغوت‌ها. قبله، رمز شناسائی مسلمین از دیگران است از این جهت به مسلمین «اهل قبله» می‌گویند، مسلمانان با هر سلیقه و تفکّر و از هر نسل و نژادی، باید جهت واحدی داشته باشند. اگر مال و مقام هر لحظه دل ما را به سوئی می‌کشد، هنگام نماز باید دل از همه بکنیم، کسی که جسم خود را رو به خانه خدا کرد آمادگی آن را پیدا می‌کند که قلب و روح خود را متوجّه صاحب خانه کند.

قبله ما کعبه است، اولین خانه‌ای که برای مردم و عبادت بنا شد. خانه‌ای که همه انبیا دورش طواف کرده‌اند،

خانه‌ای که ابراهیم پایه‌هایش را بالا برده و اسماعیل در کنارش به کارگری پرداخته است، خانه‌ای که برای همه مردم و برای همیشه دره‌هایش باز است و هیچ کسی در آنجا حقّ تعرّض ندارد. برای همه مردم مقدّس و از ملك هر کس آزاد است.

نماز و نظافت

اولین واجب هر مسلمان به هنگام صبح و برخاستن از خواب، وضو گرفتن و شستن دست و صورت است و این عمل که در طول روز برای هر نماز تکرار می‌شود، مایه نظافت و شادابی نمازگزار می‌گردد.

نمازگزار باید لباس و بدنش پاک باشد، اگر ذره‌ای آلودگی و نجاست به بدن یا لباس او باشد، نمازش باطل است. (غیر از بعضی موارد استثنایی)
نمازگزاری که می‌داند هر رکعت نماز با مسواک، برابر با هفتاد رکعت است مسواک را ترك نمی‌کند. نمازگزاری که می‌داند با حال جنابت نمازش باطل است، به فکر غسل می‌افتد و غسل او را به فکر ساختن حمام می‌اندازد و وجود حمام رابطه او را با شستشو زیاد می‌کند.

نماز و وقف

فکر و فرهنگ نماز، مسأله مسجدسازی و قرار دادن موقوفات برای آن را در جامعه به وجود می‌آورد. صدها هزار قطعه زمین و مغازه و مزرعه در طول تاریخ وقف مساجد شده که این خود يك صدقه دائمی و يك حرکت الهی و خدمت اجتماعی است که در شعاع نماز و مسجد نصیب مردم می‌شود. وقف چراغی است که انسان برای فردای خویش می‌فرستد، وقف نشانه تداوم مالکیت انسان بعد از مرگ است، وقف نشانه عشق به مکتب و مردم است.

نماز و انتخاب دوست

در حدیث است: یکی از برکات مسجد و نماز، پیدا کردن دوست خوب است. (بحار، ج ۸۳، ص ۳۵۱)
انسان در زندگی اجتماعی خود نیاز به دوست دارد و نقش مثبت یا منفی دوست در زندگی انسان بر کسی پوشیده نیست. مسجد بهترین مرکز دوست‌یابی است.
کسانی که به مسجد می‌روند برای بندگی خدا می‌روند. حیل‌ها و خودنمایی‌ها را کنار می‌گذارند و انسان می‌تواند در میان مردم مسجد، دوست خود را انتخاب کند.
اگر شخصی اهل نماز نبود، چرا با او دوست شویم؟ او که با خدا قهر است، با من نیز دوست نخواهد بود. او که الطاف خدا را فراموش می‌کند، خدمات مرا هم فراموش خواهد کرد. او که با مؤمنین وفادار نیست، چگونه اطمینان داری با تو وفادار بماند؟

نماز و انتخاب همسر

در اسلام سفارش شده که اگر کسی اهل مسجد و جماعت نیست و عملاً به عبادت و وحدت و امت، بدون عذر پشت پا می‌زند، او را بایکوت کنید، او را به عنوان همسر خود انتخاب نکنید. عمل به همین دستور می‌تواند مساجد را پر کند، زیرا جوانان که فهمیدند رها کردن مسجد و مسلمین به قیمت طرد عملی آنان تمام می‌شود هرگز مساجد را رها نخواهند کرد.

نماز و امداد به مردم

یکی از برکات نماز به خصوص در مساجد، امدادگری است، همیشه محرومان به مساجد روانه می‌شدند و مشکلات خود را با مردم در میان می‌گذاشتند و در آن مکان مقدّس آن را حل می‌کردند. سابقه این کار از زمان رسول اکرم صلی الله علیه و آله بوده است و قرآن صحنه‌ای را نقل می‌کند که فقری وارد مسجد شد و از مردم استمداد کرد. کسی به او توجّهی نکرد و فقیر با ناله به خداوند حال خود را گفت. حضرت علی علیه السلام مشغول نماز بود به فقیر اشاره کرد و او جلو آمد و حضرت در حال رکوع انگشتر خود را به او داد، آیه نازل شد که: رهبر شما فقط خداوند و پیامبرش و کسانی‌اند که در حال رکوع انفاق و به فقرا رسیدگی می‌کنند.

همین که مردم آیه را شنیدند به مسجد آمدند تا ببینند این آیه درباره چه کسی نازل شده است. فهمیدند که مورد آیه شخص علی بن ابیطالب علیهما السلام است. به هر حال، امدادسانی به جبهه‌های جنگ و کمک به فقراء از مسجد و در سایه برکات نماز بوده و خواهد بود.

مسلمین از پایگاه مساجد به جبهه می‌رفتند، انقلاب اسلامی ایران هم از مساجد شروع شد. اجتماع مردم در مسجد برکاتی دارد که با نوشتن چند سطر حقّ آن ادا نمی‌شود. در قرآن بارها نماز و انفاق، نماز و زکات، نماز و قربانی، در کنار هم آمده و در حدیث هم می‌خوانیم نماز کسی که زکات ندهد قبول نیست.

نماز و اقتصاد سالم

در نماز باید لباس و مکان و آبی که برای غسل و وضو استفاده می‌شود حلال و طبق دستور اسلام باشد و اگر دگمه یا نخ‌ی از لباس یا قطره‌ای از آبی که برای نماز مصرف می‌شود از طریق نامشروع تهیه شده باشد نماز باطل است.

جالب اینکه اگر بخواهیم نماز و دعای ما قبول واقع شود باید لقمه‌ای را که مصرف می‌کنیم نیز حلال باشد.

آری همانگونه که هواپیما برای پرواز، بنزین مخصوص می‌خواهد، پرواز معنوی انسان نیز لقمه حلال لازم دارد.

نماز و تشکیلات

چنانچه برای امام جماعت حالتی پیش آید که نتواند به نماز ادامه دهد، یکی از کسانی که پشت سر او در نزدیکی او هستند در همان حال امامت را به عهده می‌گیرد و این نشانگر آن است که برنامه‌های اسلامی با رفتن يك فرد نباید بهم ریزد، بلکه باید تشکیلات و نظام چنان پایه‌گذاری و برنامه‌ریزی شود که هرگاه فردی رفت نظام از هم نپاشد و تشکیلات همچنان پا بر جا باشد. مهم، تداوم راه است، هر چند پیشوا عذری پیدا کند.

نماز و محبت

تعاون و محبتی که میان مسجدی‌هاست میان دیگران نیست. در نظام زندگی مسجدی‌ها همین که يك نفر دو سه روز نیامد احوالش را می‌پرسند. اگر مریض است عیادتش می‌روند، اگر مشکلی دارد حل می‌کنند، مسجدی‌ها احساس غربت نمی‌کنند. کسی که هیچ فرزند و برادری نداشته باشد ولی سروکارش با مسجد باشد احساس می‌کند همه مردم برادر و فرزندش هستند. بارها دیده شده يك مسجدی ساده که از دنیا می‌رود مجالس او پر رونق، مغازه‌ها برای او بسته و تشییع جنازه او شلوغ و با شکوه است. اینها نشانه پیوند قلبی و محبتی است که در خانه خداوند با مؤمنین ایجاد می‌شود. يك مسجدی در خود يك دلگرمی احساس می‌کند، مردم را در غم و شادی خود شریک می‌داند و هرگز این عواطف گرم از دوستان مسجدی را نمی‌توان با چیزی مقایسه کرد.

نماز و آبرو

کسانی هستند که در محله خود حاضر به کار خلاف نیستند، چون مردم او و بستگانش را می‌شناسند، ولی اگر همین اشخاص به منطقه ناشناسی هجرت کنند، خلاف برای آنان سنگینی قبلی را ندارد.

شرکت در نماز، انسان را وابسته به مسجد و اسلام و مردم می‌کند و برای مسجدی سیمائی از تقوی می‌سازد که با این عنوان حتّی‌المقدور حاضر به خلاف نیست، می‌داند که کار خلاف، آبروی مذهبی او را می‌برد، لباس قدسی و محبوبیت را از تنش بیرون می‌آورد، ولی افرادی که از مردم و اسلام و مسجد بریده‌اند، خلاف کاری برایشان خیلی سختی ندارد، او عنوان مذهبی پیدا نکرده تا غم از دست دادنش را بخورد.

آری، کسی که لباس سفید بپوشد خودش روی زمین آلوده نمی‌نشیند.

نماز، اصلاح فرد و جامعه است

قرآن کریم در کنار اقامه نماز می‌فرماید: «إنا لا نضيع اجر المصلحين» (اعراف، ۱۷۰) ما پاداش اصلاح طلبان را ضایع نمی‌کنیم.

معلوم می‌شود نماز اگر درست برگزار شود واحکام و شرایط ظاهری و باطنی آن مراعات شود، جامعه به طرف صلاح می‌رود. نمازگزار در واقع يك نفر مصلح است.

عبادت با گوشه‌گیری نیست، بلکه با اصلاح جامعه است و نمازگزاران باید مفاسد را از جامعه بردارند.

نماز و سیاست

در روایات می‌خوانیم: اگر انسان تمام عمرش را به نماز مشغول باشد، آن هم در کنار کعبه در شهر مقدّس مکه، ولی رهبری الهی را نپذیرد نمازش قبول نیست.

مشکل امروز مسلمانان آن است که نماز می‌خوانند ولی رهبرانشان افراد ترسو و وابسته و دست نشانده و بدون ملاک‌های الهی‌اند. با زبان از خداوند راه مستقیم می‌خواهند، ولی در عمل بیراهه می‌روند.

نماز و مشورت

در سوره شوری که صفات مؤمنین را می‌شمرد می‌فرماید: «واقاموا الصلوة و امرهم شورى بینهم» کار آنان بر اساس مشورت است و اقامه نماز می‌کنند.

از این آیه معلوم می‌شود در مجلس مشورتی در هر رده‌ای که هستند باید نسبت به اقامه نماز حساس باشند. اگر مشورت مهم است نماز مهم‌تر است. اگر برای شرکت در مجلس شورا و

انتخابات، این همه بودجه و سرمایه گذاری صرف پر کردن صندوق‌های رأی می‌شود باید برای پر کردن مسجد هم کمی سوز و تلاش باشد.

نماز جماعت در جبهه

در آیه ۱۰۲ سوره نساء می‌خوانیم: ای پیامبر! هرگاه در میان رزمندگان بودی نماز به پا دار، ولی چون دشمن مسلح در برابر شماست، اولاً همه به تو اقتدا نکنند. ثانیاً کسانی که اقتدا می‌کنند مسلح باشند و رکعت دوم را برای خودشان سریع تمام کرده و بروند جای دسته دیگر و آن دسته دیگر در رکعت دوم به تو اقتدا کنند که هم جماعت تعطیل نشود و هم از دشمن غفلت نشود و هم میان سربازان اسلام تبعیض صورت نگیرد. مسلمانان باید در تعویض شیفت و جابه‌جا شدن نیروها چنان سریع عمل کنند که به رکعت دوم برسند ضمناً باید سربازان قبل از نماز با وضو باشند و احکام نماز در حال جنگ را بدانند و اینکه در صحنه جنگ، دو رکعتی است. این آیه قابل تبدیل به يك فیلم‌نامه بسیار زیباست، که در آن اهمیت نماز جماعت و سرعت کار و عدالت و رفع تبعیض و توجه به خدا همراه با غفلت نکردن از دشمن مطرح است.

زینت مسجد

قرآن می‌فرماید: «المال والبنون زينة الحياة الدنيا» (کَهِف، ۴۶) مال و فرزند زینت دنیا است. در جای دیگر می‌فرماید: «خذوا زينتكم عند كل مسجد» (اعراف، ۳۱) هرگاه به مسجد می‌روید با خودتان زینت هم ببرید.

از جمع این دو آیه می‌فهمیم که هم فرزندان خود را با مسجد آشنا کنیم و هم مقداری پول همراه خود ببریم تا اگر فقیری تقاضا کرد، کمکش کنیم. البته پوشیدن لباس تمیز، استعمال بوی خوش و داشتن وقار و آرامش و انتخاب امام جماعت لایق نیز می‌توانند مصداق زینت باشند.

نماز، شرط برادری و اخوت اسلامی

در سوره توبه بعد از معرفی کفار و مشرکین و نقشه‌های آنها می‌فرماید: «فان تابوا واقاموا الصلوة و اتوا الزكاة فاخوانکم فی الدین» (توبه، ۱۱) لکن اگر توبه کردند و نماز به پا داشتند و زکوة مال خود را پرداختند برادران دینی شما هستند. در این آیه یکی از شرطهای برادر ایمانی شدن، اقامه نماز معرفی شده است.

با کسی که نماز را به بازی می‌گیرد دوستی نکنید

دو نفر از مشرکان به نام رفاعه و سوید اظهار اسلام کردند، ولی جزء منافقان شدند. بعضی از مسلمانان با آنها رفت و آمد داشتند. آیه نازل شد:

«یا ایها الذین آمنوا لاتتخذوا الذین اتخذوا دینکم هزواً ولعباً... اولیاء... اذا نادیتم الی الصلوة اتخذوها هزواً ولعباً» (مائده، ۵۷ تا ۵۸)

ای مؤمنین! کسانی که دین شما را به بازی گرفته‌اند، دوست خود قرار ندهید، آنان که چون شما ندای نماز (اذان) سر می‌دهید آن را به بازی می‌گیرند.

در این دو آیه، ابتدا می‌فرماید: آنان دین شما را به بازی می‌گیرند. سپس می‌فرماید: آنان اذان را به بازی می‌گیرند. پس معلوم می‌شود که اذان و نماز عصاره و چهره دین است.

تارك نماز نباید محبوب باشد

«ربنا لیقیموا الصلوة فاجعل افئدة من الناس تهوی الیهم» (ابراهیم، ۳۷)

حضرت ابراهیم می‌گوید: پروردگارا! ذریه‌ام را در این منطقه کوهستانی و بی‌آب و گیاه سکونت داده‌ام برای نماز، پس قلوب مردم را به سوی آنها سوق بده.

آری کسانی که برای اقامه نماز به هر سوی و دیاری هجرت کرده و از هر گونه سختی استقبال می‌کنند، خداوند شکور از زحمات آنان تشکر می‌کند و دل‌های مردم را به سوی آنها گرایش می‌دهد. اما کسانی که برای اقامه نماز حرکتی نمی‌کنند حتی اگر از نسل ابراهیم باشند، سزاوار جلب قلوب مردم نیستند.

هیچ عملی در تاریخ این همه گواه و شاهد نداشته

شخص رسول اکرم و ائمه معصومین علیهم السلام و تمام اصحاب و یاران و تمام مؤمنین و مسلمین، بر فراز تمام مناره‌ها، بام‌ها، مسجدها، خانه‌ها، مدارس، رادیوها، تلویزیون‌ها، قاره‌ها، شهرها، روستاها، مردها و زن‌ها، پیرها و جوان‌ها و هر کس در طول تاریخ اسلام اذان و اقامه‌ای گفته شهادت داده که نماز بهترین عمل است: «حیّ علی خیرالعمل»

هیچ کار خیری این همه گواه و حلقوم و ناله فریاد برای بهترین بودنش بکار نرفته است، همه گواهی داده‌اند که نماز رستگاری است. «حیّ علی الفلاح»

نماز و شهرسازی

قرآن می‌فرماید: «اجعلوا بیوتکم قبله واقیموا الصلوة» (یونس، ۸۷) به موسی و هارون گفتیم مشکل مسکن بنی‌اسرائیل را حل کنید و برای قوم خود خانه قرار دهید. آنها را از پراکندگی و زندگی طفیلی نجات دهید تا با خانه‌دار شدن احساس دفاع از وطن هم در آنها زنده شود، لکن در نقشه شهرسازی، خانه‌هایتان را به سوی قبله قرار دهید تا بتوانید بدون مشکل اقامه نماز کنید.

در ایران بعضی از شهرهایی که مهندس آن شیخ‌بهای بوده کوجه‌ها و خیابان‌ها طوری است که قبله‌ها مستقیم و بدون انحراف قرار گرفته است. (البتّه معنای دیگری هم برای قبله در این آیه شده، ولی با توجّه به جمله «اقیموا الصلوة» همین معنا بهتر است).

حمایت الهی از نمازگزاران

اشراف قریش به رسول اکرم صلی الله علیه وآله پیشنهاد کردند که مسلمانان پابرهنه را از دور خود بران تا ما دور تو جمع شویم. آیه نازل شد: «واصبر نفسك مع الذين يدعون ربهم بالغدوة والعشي» ای پیامبر! با کسانی باش که صبح و عصر خدا را می‌خوانند. امام صادق علیه السلام فرمود: یعنی کسانی که اهل نمازند.

نماز و قرآن

زنده شدن نماز، سبب زنده شدن قرآن است، زیرا هر نمازگزار مجبور است که در نمازهای هفده رکعتی خود روزی ده بار سوره حمد را بخواند و بدنبال آن یکی دیگر از سوره‌های قرآن را. طبیعی است تلاوت دو سوره از قرآن در هر رکعت، مانع به فراموشی سپرده شدن قرآن در جامعه می‌گردد. به علاوه قرآن و نماز بارها در کنار هم آمده‌اند: «یتلون کتاب الله و اقاموا الصلوة» (فاطر، ۲۹)

کسانی که قرآن تلاوت می‌کنند و نماز به پا می‌دارند.
«یَمَسُّونَ بِالْكِتَابِ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ» (اعراف، ۱۷۰)
کسانی که به قرآن تمسک کرده و نماز به پا می‌دارند.
قرآن ما را به نماز دعوت می‌کند و نماز ما را با قرآن آشنا می‌سازد.

نماز، شباهتی است با فرشتگان

نام یکی از سوره‌های قرآن، «صافات» است. خداوند در اولین آیه آن به فرشتگانی که در صف هستند سوگند یاد می‌کند. در چند جای دیگر نیز، قرآن از صفوف فرشتگان و آماده اطاعت بودن آنها سخن به میان آورده است.
نام یکی دیگر از سوره‌های قرآن، «صَف» می‌باشد که در آن هم از رزمندگانی که با صفوف فشرده در راه خداوند جهاد می‌کنند ستایش شده است. این دو واژه «صَف» و «صافات» که نام دو سوره است نشانه توجّهی است که قرآن به نظم و انضباط دارد.
نمازگزار نیز در صفوف جماعت شباهتی با فرشتگانی پیدا می‌کند که در صفوف بسیار بزرگ قرار دارند.

نماز در سراسر قرآن

در بزرگ‌ترین سوره قرآن که سوره بقره است، سخن از نماز است «يَقِيمُونَ الصَّلَاةَ» متّقین نماز به پا می‌دارند.
در کوچک‌ترین سوره قرآن نیز از نماز یاد شده است «فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَانْحَرْ» اکنون که ما به تو کوثر و خیر زیاد دادیم پس برای پروردگارت نماز بخوان و شتری نحر نما.
هم در اولین سوره‌ای که نازل شد نماز است و هم در آخرین سوره قرآن نماز مطرح است.

نماز همراه با تمام عبادات

نماز همراه با روزه آمده است:

«وَاسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ» (بقره، ۲۵) از صبر و نماز امداد بگیرید. در تفاسیر مراد از صبر را روزه دانسته‌اند.

نماز همراه با زکات: «يَقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَ يُؤْتُونَ الزَّكَاةَ» (توبه، ۷۱)

نماز همراه با حج: «واتخذوا من مقام ابراهیم مصلی» (بقره، ۱۲۱)
نماز همراه با جهاد: «و اذا كنت فيهم فاقمت لهم الصلوة» (نساء، ۱۰۲) امام حسین علیه السلام
ظهر عاشورا نماز خواند و در سیمای رزمندگان در قرآن جمله «العابدون الحامدون» (توبه، ۱۱۲) را
می‌خوانیم.

نماز همراه با امر به معروف: لقمان به فرزندش می‌گوید: «یا بنی اقم الصلوة وأمر بالمعروف و انه
عن المنکر» (لقمان، ۱۷)

نماز همراه با عدالت اجتماعی: «امر ربی بالقسط و اقيموا الصلوة» (اعراف، ۲۹)

نماز همراه با تلاوت قرآن: «یتلون کتاب اللّٰه و اقاموا الصلوة» (فاطر، ۲۹)

نماز همراه با مشورت: «وامرهم شورى بينهم و اقاموا الصلوة» (شوری، ۳۸)

نماز و رحمت

در نماز کمتر کلمه‌ای به اندازه واژه «رحمت» بکار رفته است. در آغاز سوره حمد و سوره پس از آن
می‌گوئیم: «بسم اللّٰه الرّحمن الرّحیم»، بعد از «الحمد لله رب العالمین» می‌گوئیم: «الرّحمن
الرّحیم»، پس در هر رکعت سه بار عبارت «الرّحمن الرّحیم» را بکار می‌بریم که در واقع شش بار
کلمه رحمت را تکرار کرده‌ایم و در هفده رکعت نماز، ده رکعت آن را با حمد و سوره می‌خوانیم که
مجموعاً شصت مرتبه می‌شود.

تکرار لغت «رحمت» هر روز شصت مرتبه اگر با توجه و حضور قلب باشد، در فرد و جامعه، رحمت
انسان‌ها را به جوش می‌آورد و اگر رحمت به جوش آمد کمک‌ها، محبت‌ها، تعاون‌ها، خیرخواهی‌ها و
عفو و گذشت‌ها ثمره آن خواهد بود و مردمی که تعاون و رحمت در میان‌شان زنده باشد قابلیت
دریافت رحمت‌های ویژه‌ای را خواهند داشت.

نماز و برائت

در نماز از غضب شدگان و گمراهان برائت می‌جوئیم و می‌گوئیم: «غیرالمغضوب علیهم و لا الضالّین»
در قرآن افراد واقوامی مورد غضب قرار گرفته‌اند: فرعون‌ها، قارون‌ها، ابولهب‌ها، منافقان، علمای
بی‌عمل، یهودیان رباخوار و تن‌پرور که دنباله‌رو دانشمندان دنیاپرست و قانون‌تراش رفته‌اند. درباره این
گروه‌ها، کلمه غضب و لعنت بکار رفته است و گروه‌ها و افرادی گمراه شناخته شده‌اند، گرچه
خداوند در دنیا آنان را گرفتار قهر خودش نکرده باشد.

نماز و تسبیح

در رکوع و سجود، با گفتن سه بار «سبحان الله» یا يك بار «سبحان ربی الاعلی و بحمده» در سجده یا «سبحان ربی العظیم و بحمده» در رکوع خداوند را تسبیح می‌کنیم. بگذار لااقل از ذرات خاك، شن، جمادات، گیاهان و ستارگان عقب نباشیم. اگر به گفته قرآن همه چیز در حال تسبیح است چرا ما نباشیم؟! «یسبح لله ما فی السموات و ما فی الارض» (جمعه، ۱)

تسبیح گوی او نه بنی آدمند و بس

هر بلبلی که زمزمه بر شاخسار کرد. ذرات هستی، تسبیح خدا می‌کنند گرچه به گفته قرآن ما تسبیح آنها را نمی‌فهمیم.

در قرآن می‌خوانیم که هُدهد نزد سلیمان آمد و از خورشید - پرستی مردم منطقه‌ای که رهبری آنها را زنی به عهده داشت ناله کرد! اگر هُدهد توحید و شرك را می‌فهمد و بدی آن را درک می‌کند و زن و مرد را تشخیص می‌دهد و گزارش آن را به حضرت سلیمان می‌دهد، چه مانعی دارد سبحان الله هم بگوید؟ مگر قرآن نمی‌گوید: مورچه‌ای به باقی مورچگان گفت: به لانه‌های خود بروید که این سلیمان و لشکر او هستند که شما را ناآگاه پایمال می‌کنند. چه مانعی دارد مورچه‌ای که نام افراد را می‌داند سبحان الله هم بگوید.

یکی از نام‌های نماز قرآن است

در آیه ۷۸ سوره اسراء که به زمان نماز اشاره کرده، می‌فرماید: «اقم الصلوة لدلوك الشمس الی غسق اللیل و قرآن الفجر انّ قرآن الفجر كان مشهودا» از اول ظهر تا نیمه شب (دلوك خورشید، یعنی اول ظهر که خورشید به سمت غرب مایل می‌شود و «غسق اللیل» یعنی نیمه شب) چهار نماز ظهر و عصر و مغرب و عشا باید خوانده شود و مراد از «قرآن الفجر» همان نماز فجر است که به گفته روایات، فرشتگان شب و روز بر انجام آن شهادت می‌دهند. در این آیه به جای «صلوة الفجر» عبارت «قرآن الفجر» آمده است.

نماز و پاکی

«يا ايّها الذين آمنوا اذا قُمتُم الى الصلوة فاغسلوا وجوهكم و ايديكم الى المرافق وامسحوا برؤوسكم و ارجلكم الى الكعبين... ما يريد الله ليجعل عليكم من حرج ولكن يريد ليطهركم و ليتم نعمته عليكم لعلكم تشكرون» (مائده، ٦)

قرآن برای وضو و غسل و تیمم آثاری را بیان کرده است:

١- «لِطَهْرِكُمْ» تا شما را پاک کند.

٢- «لِيَتِمَّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكُمْ» تا خداوند نعمتش را بر شما تمام کند.

٣- لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ تا شما شکرگزار شوید.

٤- «وَاللّٰهُ يَحِبُّ الْمُطَهَّرِينَ» (توبه، ١٠٨) خداوند پاکان را دوست دارد.

اگر پاکی ظاهری این همه آثار دارد، پاکی دل از نفاق، ریا، شرك، شك، بخل، حرص و سایر آفات چه آثاری خواهد داشت.

پاکی معنوی به قدری ارزش دارد که خداوند از کسانی که دوست دارند پاک باشند ستایش کرده و می‌فرماید در مسجدی نماز بخوانید که در آن مردانی هستند که دوست دارند پاک باشند. «فیه رجال یحبون ان یتطهروا» (توبه، ١٠٨)

نماز همتای رهبری است

در قرآن دوبار کلمه «و من ذرّیتی» بکار رفته است که هر دو بار از زبان مبارك حضرت ابراهیم است. يك بار زمانی که بعد از آزمایشات بسیار سنگین از طرف خداوند به مقام رهبری رسید، فوراً از خدا خواست که ذریّه من هم رهبر شوند. ولی در جواب شنید ظالم رهبر نمی‌شود (اگر از ذریّه تو ظلمی سرزند رهبر نخواهد شد) بار دیگر در دعائی که برای اقامه نماز داشت فرمود: «و من ذرّیتی» یعنی خداوند ذریّه و نسل مرا نیز از بر پا کننده‌گان نماز قرار بده. بنابراین مقام نماز در نزد ابراهیم مثل مقام رهبری و همتای آن است.

نماز و لباس

در روایات اسلامی می‌خوانیم که امامان ما برای نماز لباس مخصوص داشتند، لباس شرفیابی به حضور خداوند، بخصوص نماز عید و جمعه را با لباس مخصوص برگزار می‌کردند. در نماز باران سفارش شده که امام جماعت لباس خود را وارونه بپوشد تا نشانه تذلل و خشوع بیشتری باشد.

این دستورها نشان می‌دهد که نماز يك سرى آداب و تشریفات مخصوص به خود دارد. نماز يك پرواز معنوی است که بدون آمادگی‌های همه جانبه امکان ندارد، تمام آداب و شرایط و احکام نماز را می‌توان نشانه اهمیت آن دانست و آن را به يك آداب رسمی همراه با تشریفات ویژه تشبیه کرد. امام رضاعلیه السلام لباسی را که در آن يك میلیون رکعت نماز خوانده بودند به «دعبل» شاعر انقلابی که بیست سال فراری دستگاه بنی‌عباس بود و در سن حدود ۹۰ سالگی بعد از نماز صبح شهید شد، جایزه دادند و مردم شهرستان قم برای خرید آن لباس پول‌ها دادند، ولی دعبل آن را نفروخت.

نماز و دعا

علاوه بر دعاهایی که در قنوت می‌خوانیم، هر نمازگزار با گفتن جمله «اهدنا الصراط المستقیم» از خداوند بهترین نعمت‌ها را که نعمت هدایت است می‌خواهد. هم قبل از شروع به نماز يك سرى دعا وارد شده و هم در تعقیب نماز. به هر حال هر کس نماز بخواند، اهل دعا و نیایش هم می‌شود.

البته دعا کردن هم آدابی دارد، اول باید از خداوند متعال تمجید کرد، بعد گوشه‌ای از نعمت‌های او بخصوص نعمت معرفت و اسلام و عقل و علم و ولایت و قرآن را نام برد و از او تشکر کرد، بر پیامبرش صلوات فرستاد و بعد بدون آن که کسی بفهمد، یادی از خطاهای خود کرد و از او عذر خواست، بعد صلوات فرستاد و دعا کرد آن هم دعا به همه مردم و والدین و کسانی که بر ما حق دارند.

نماز نیز آمیخته‌ای از توصیف و حمد خدا و بیان نعمت‌های او و طلب هدایت و رحمت اوست و با «دعا» پیوندی عمیق دارد.

نماز و جایگاه خاص آن در میان عبادات

در آیه ۱۶۲ سوره نساء، خداوند برای دانشمندان واقعی، سه ویژگی نماز، زکات و ایمان به خدا را مطرح می‌کند، اما هنگام نام بردن از این عناوین، عنوان نمازگزار را در قالب مخصوص بیان می‌کند و می‌فرماید:

«الراسخون فی العلم...»

«المقیمین الصلوة»

«المؤتون الزکاة»

«المؤمنون بالله»

اگر به این چهار کلمه نگاه کنید، می‌بینید بیان نماز تفاوت دارد، باید بگوید: «والمقیمون» تا با «راسخون» و «مؤمنون» همسان باشد، ولی «مقیمین» گفته یعنی قصد مخصوص برای نماز دارم. همچنین حضرت ابراهیم می‌گوید:

«انّ صلاتی و نسکی» (انعام، ۱۶۲) با اینکه کلمه «نُسُكُ» به معنای عبادت است و شامل نماز هم می‌شود، ولی نام نماز را مخصوصاً جداگانه می‌برد تا اهمیّتش را برساند. در آیه ۷۳ سوره انعام می‌خوانیم:

«اوحینا الیهم فعل الخیرات و اقام الصلوة» ما به انبیا کارهای خوب و بر پا داشتن نماز را وحی کردیم و با اینکه نماز نیز جزء کارهای خوب است، اما نام آن جداگانه در کنار خیرات برده شده و این توجّه قرآن بخاطر اهمیّت نماز است.

نماز خاشعانه اولین شرط ایمان

«قد افلح المؤمنون الذین هم فی صلاتهم خاشعون» (مؤمنون، ۱ تا ۲)

قطعاً مؤمنین رستگاری آنها کسانی هستند که در نمازشان خشوع دارند.

ناگفته نماند که در مکتب انبیا، رستگاری حتمی از معنویّت است، ولی در مکتب طاغوت‌ها رستگاری حتمی از زور و قدرت است. فرعون فریاد می‌زد که «قد افلح الیوم من استعلی» (طه، ۶۴)

امروز هر که پیروز شود او رستگار خواهد بود.

به هر حال هر کسی هر نوع کار خیر و خدمت به مردم انجام دهد، ولی نسبت به نماز کوتاهی کند رستگار نخواهد بود.

نماز و نشاط

قرآن از منافقین چنین یاد می‌کند که آنها با کسالت نماز می‌خوانند، نه عاشقانه:

«و اذا قاموا الی الصلوة قاموا کُسالی» (نساء، ۱۴۲)

همچنین در آیه ۵۴ سوره توبه از انفاق بدون عشق به شدّت انتقاد شده است:

«لایأتون الصلوة الا و هم کُسالی و لاینفقون الا و هم کارهون» دلیل آن هم روشن است: هدف از عبادت و انفاق رشد معنوی است و شرط تحصیل آن علاقه است.

مراتب و درجات اهل نماز

بعضی نماز را با خشوع می‌خوانند: «والذین هم فی صلواتهم خاشعون» (مؤمنون، ۲) خشوع، ادب جسمی و روحی است.

رسول اکرم صلی الله علیه وآله دید که شخصی در حال نماز با ریش خود بازی می‌کند، فرمودند: اگر او روح خشوع داشت، هرگز این کار را نمی‌کرد. (تفسیر صافی)

بعضی نسبت به نماز مراقبند: «و هم علی صلواتهم یحافظون» (انعام، ۹۲؛ معارج، ۳۴)

بعضی کار را به خاطر نماز رها می‌کنند: «رجال لا تلهیهم تجارة ولا بیع عن ذکر الله» (نور، ۳۷) نه تجارت دائمی و نه بیع موقت، مانع آنها از ذکر خدا نیست.

بعضی با نشاط به سوی نماز حرکت می‌کنند: «فاسعوا الی ذکر الله» (جمعه، ۹)

بعضی بهترین لباس را برای نماز می‌پوشند: «خذوا زینتکم عند کل مسجد» (اعراف، ۳۱)

بعضی عشق ثابتی نسبت به نماز دارند: «الذین هم علی صلواتهم دائمون» (معارج، ۲۳)

امام باقر علیه السلام فرمود: مراد دوام بر نمازهای مستحبی است. چنانکه مراد از «علی صلاتهم یحافظون» (معارج، ۳۴) حفاظت بر نمازهای واجب است که با شرایط انجام گیرد.

بعضی برای نماز سحرخیزی دارند: «فتهجد به نافلة لك» (اسراء، ۷۹)

در این آیه، خطاب به پیامبر اکرم صلی الله علیه وآله است که: پاسی از شب را از خواب برخیز و قرآن بخوان. مفسران اسلامی این تعبیر را اشاره به نماز شب دانسته‌اند.

بعضی شب را با نماز، صبح می‌کنند: «یبتون لربهم سجداً و قیاماً» (فرقان، ۶۴)

و بعضی سجده‌ای همراه با اشک دارند: «سجداً و بکیاً» (مریم، ۵۸)

(خدایا! شرمنده‌ام که این مراحل را می‌نویسم، ولی خودم یکی از این مراحل را طی نکرده‌ام). ای خواننده عزیز! تو به من کاری نداشته باش.

نماز با ما سخن می‌گوید

طبق آیات و روایات، کارهای انسان در برزخ و قیامت در برابر او مجسم می‌شود. کار خوب در قالب نیکو و کار زشت در قالب زشت، زشتی و زیبایی کارها بدست خود ماست.

در روایات می‌خوانیم نماز خوب را فرشته در قیافه زیبا بالا می‌برد و نماز می‌گوید: «حفظک الله کما حفظتني» خدا ترا حفظ کند همان گونه که تو مرا حفظ کردی. ولی نمازی که با شرایط و دستوراتش اقامه نشود، فرشته آن را به صورت تاریک بالا می‌برد و نماز می‌گوید: «ضیّعک الله کما ضیّعتني» خداوند تو را ضایع کند، همان گونه که تو مرا ضایع کردی. (اسرارالصلوة امام خمینی، ص ۶ تا ۸)

نماز تمام دین است

تمام دین در نماز است و نماز در تمام دین جریان دارد:
اصول دین (توحید، نبوت و معاد) در نماز است.
روزه در نماز است. (ترك خوردن و آشامیدن برخی امور دیگر)
نماز در حج است، (نماز طواف و نماز نساء) و کعبه، قبله نماز.
نماز در جهاد است. (نماز خوف)
خمس و زکات مقدمه نماز است.
نماز، بهترین امر به معروف و نهی از منکر است.
نماز، ملاک قبولی تمام اعمال و ولایت شرط قبولی نماز است، پس تولی و تبری شرط قبولی تمام اعمال است.
قرآن، در نماز و نماز، در قرآن است.

نماز و مراعات ضعفا

رسول خداصلی الله علیه وآله حضرت علی علیه السلام را به عنوان نماینده خود به سوی یمن فرستاد. هنگام عزیمت، حضرت پرسید: نحوه نماز من با مردم چگونه باشد؟
پیامبرصلی الله علیه وآله فرمودند: با مردم به گونه‌ای نماز بخوان که ضعیف‌ترین آنها بتواند با تو همراه باشد و برآنان رحمت آر. (نهج البلاغه، نامه ۵۳) (قنوت و رکوع و سجده‌های طولانی بر مردم فشار است)

سبک شمردن نماز

فاطمه زهرا علیها السلام از پدرش رسول خداصلی الله علیه وآله نقل می‌کند که هر کس نماز را سبک شمارد، در دنیا و در قبر وبرزخ و در قیامت، به پانزده بلا گرفتار می‌شود از قبیل:
۱- برکت از عمر و مال او برداشته می‌شود.
۲- نورانیت صالحان را از دست می‌دهد و کارهایش بی‌پاداش می‌ماند.
۳- نه دعایش مستجاب می‌شود و نه مشمول دعای خوبان می‌شود.
۴- لحظه مرگ با عطش و گرسنگی و ذلیلانه می‌میرد.

۵ - انواع فشارها و بلاها در قبر و برزخ نصیبش می‌شود.

۶- در قیامت حساب و عذاب سخت داشته و از لطف خداوند محروم است. (بحار، ج ۸۳، ص ۲۱)